Socialutskottets betänkande 1983/84:18

om anslag m. m. till Socialdepartementet m. m. och till Omsorg om barn och ungdom (prop. 1983/84:100, bil. 7 delvis)

I betänkandet behandlas i proposition 1983/84:100 bil. 7 framlagda förslag under A. Socialdepartementet m. m. och under F. Omsorg om barn och ungdom. I anslutning härtill behandlas ett antal motionsyrkanden, bl. a. rörande principerna för statsbidragsgivningen till den kommunala barnomsorgen.

Till betänkandet har fogats 18 reservationer av (m), (c), (fp) och (vpk) samt ett särskilt yttrande av (fp).

Sammanfattning

Utskottet tillstyrker i betänkandet regeringens förslag till statsbudget vad avser medelsanvisningen till socialdepartementet m. m. samt omsorg om barn och ungdom (avsnitten A och F). Utskottets m-ledamöter reserverar sig mot medelsanvisningen såvitt avser barnmiljörådet (anslaget F 3).

Utskottet behandlar i anslutning till budgetpropositionen i aktuella delar ett stort antal motionsyrkanden.

Under anslaget A 3 behandlas motionsyrkanden rörande behovet av en medicinsk språknämnd (s), rörande utvärdering m. m. av den s. k. Minnesotamodellen för behandling av alkohol- och andra drogmissbrukare (m) samt om projekt inom vård vid livets slutskede (m). Motionerna avstyrks.

Flera motioner rör statsbidragen till barnomsorgen (anslaget F 1). Samtliga oppositionspartier reserverar sig till förmån för alternativa förslag till statsbidragssystem som de lagt fram i sina motioner. Centerpartiet reserverar sig även till förmån för ett motionsyrkande rörande inriktningen av barnomsorgen. Motionsyrkanden från vpk rörande kvalitetsnormer som förutsättning för bidrag samt om utbildning och fortbildning av barnomsorgspersonalen m. m. avstyrks. Vpk reserverar sig häremot.

Med anledning av en motion från centerpartiet om översyn av statsbidragsreglerna så att bidrag också kan beviljas till fritidshem med enbart utvecklingsstörda barn föreslår utskottet att riksdagen tillkännager att regeringen bör ta upp frågan i samband med beredningen av omsorgskommitténs förslag.

Under anslaget F 1 behandlas också en motion om upphörande med statsbidrag till daghem drivna i vinstsyfte (s). Utskottet avstyrker motionen. Mot motiveringen till utskottets avstyrkande reserverar sig (m), (c) och (fp). Vidare behandlas under F 1 motioner om införande av obligatorisk förskola (s), om uppföljning av statsbidragens effekter såvitt avser barn med behov av

särskilt stöd (s), om information om alternativ barnomsorg (c) samt om ett åtgärdsprogram för att förbättra barns och ungdomars förhållanden (vpk). Dessa motionsyrkanden avstyrks. Vpk reserverar sig till förmån för den sistnämnda motionen.

Under anslaget F 2 behandlas motionsyrkanden om ökat språkstöd för invandrar- och minoritetsbarn i förskoleåldern och under F 4 yrkanden rörande kostnaderna för adoption av utländska barn (s, vpk) samt om adoption genom auktoriserad organisation (s). Samtliga motionsyrkanden avstyrks. Vpk reserverar sig till förmån för sin motion.

FEMTE HUVUDTITELN

Socialdepartementet m. m.

1. **A 1. Socialdepartementet. A 2. Kommittéer m. m.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkterna A 1 och A 2 (s. 15 och 16) samt hemställer

1. att riksdagen för budgetåret 1984/85 anvisar till *Socialdepartementet* ett förslagsanslag av 19 752 000 kr.,
2. att riksdagen för budgetåret 1984/85 anvisar till *Kommittéer m. m.* ett reservationsanslag av 22 500 000 kr.

2. **A 3. Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet**. Regeringen har under punkt A 3 (s. 16–20) föreslagit riksdagen att till Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet för budgetåret 1984/85 anvisa ett reservationsanslag av 27 417 000 kr.

Motioner

I motion 1983/84:406 av Gunnar Olsson (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen om behovet av en medicinsk språknämnd.

I motion 1983/84:1627 av Blenda Littmarck m. fl. (m) hemställs att riksdagen vid behandlingen av proposition 1983/84:100, bil. 7 som sin mening ger regeringen till känna att under anslaget A 3. Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet bör reserveras 1 000 000 kr. för utvärdering och överförande till svenska förhållanden av den s. k. Minnesotamodellen för behandling av alkohol- och andra drogmissbrukare.

I motion 1983/84:2238 av Nils Carlshamre m. fl. (m) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att inom ramen för anslaget A 3. Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet bör avdelas medel som förbehålls projekt inom vård vid livets slutskede.

Utskottet

Från anslaget utgår bidrag till forskning, undersökningar, utvecklingsarbete och försöksverksamhet inom socialdepartementets verksamhetsområde. Den till socialdepartementet knutna delegationen för social forskning (DSF) bereder ansökningar om bidrag från anslaget. I den av riksdagen antagna forskningspropositionen (1981/82:106, UbU 37, rskr 397) har delegationen för social forskning fått huvudansvaret för forskning som avser social- och hälsovårdsområdet (med utgångspunkt i ett samhälls- och beteendevetenskapligt perspektiv) samt för tillämpad forskning. I budgetpropositionen uppges bl. a. att inom delegationen f. n. arbetar fem initiativgrupper med uppgift att inventera forskningsbehov inom områden där de hittillsvarande insatserna är otillräckliga. Vidare redogörs översiktligt för inriktningen av delegationens arbete och för aktuella forsknings- och utvecklingsprojekt.

I *motion 1983/84:406 av Gunnar Olsson (s)* begärs att riksdagen skall ge regeringen till känna vad som i motionen anförs om behovet av en medicinsk språknämnd. Motionären framhåller att det är mycket angeläget att såväl patienter som anhöriga förstår det medicinska allmänspråket och att den medicinska terminologin är så begriplig som möjligt. Motionären erinrar bl. a. om den nya hälso- och sjukvårdslagens stadganden om patientinformation och anför att många av de ärenden som behandlas i landstingens förtroendenämnder har sin grund i kommunikationsproblem mellan vårdgivare och vårdtagare. En medicinsk språknämnd bör därför inrättas för att ägna sig åt sådana medicinska uttryck som används i patientvården. Motionären hänvisar vidare till att frågan om en medicinsk språknämnd utretts av socialstyrelsen i samarbete med Svenska läkaresällskapet och Svenska språknämnden. Utredningen utmynnade i förslaget att en medicinsk språknämnd knuten till Svenska språknämnden borde inrättas. Förslaget har dock inte genomförts vilket motionären beklagar.

Frågan om det medicinska språket har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 1983. I utskottets betänkande SoU 1982/83:21, vartill hänvisas, har en utförlig redogörelse lämnats för tidigare riksdagsbehandling av frågan och för de utredningar som företagits på området. Det utredningsförslag som motionären hänvisar till, en rapport kallad Medicinsk språkvård, överlämnades av regeringen i december 1979 till Svenska språknämnden. Nämnden har emellertid inte tillförts några ytterligare resurser. Den saknar medicinsk expertis och har därför inte vidtagit någon åtgärd med anledning av rapporten.

I den motion till riksmötet 1982/83, vari frågan senast togs upp, föreslogs att riksdagen hos regeringen skulle begära att en grupp för språkvetenskaplig granskning av medicinsk terminologi skulle tillsättas, förslagsvis finansierad ur anslaget till social forskning. Utskottet avstyrkte motionen och anförde (SoU 1982/83:21 s. 6).

Hälso- och sjukvårdslagen har lagt ett ökat ansvar på sjukvårdshuvudmännen när det gäller patienternas rätt till information och kontakten mellan patienter och vårdpersonal. Utskottet anser emellertid att det finns anledning att överväga vilka ytterligare åtgärder som kan vidtas för att påskynda utvecklingen. Härvid bör bl. a. uppmärksammas att det i rapporten Medicinsk språkvård konstaterats att det medicinska fackspråket påverkar allmänspråket inom vården. Skapandet av en enhetligare och klarare terminologi inom det medicinska fackspråket skulle därför kunna verksamt bidra till ett bättre fungerande och på längre sikt mer lättbegripligt medicinskt allmänspråk.

Enligt utskottets uppfattning talar starka skäl för en lösning som innebär ett samlat ansvar för den medicinska språkvården. Det ankommer på socialstyrelsen och sjukvårdshuvudmännen att med beaktande av de synpunkter utskottet ovan anfört överväga erforderliga åtgärder för att tillgodose behovet av medicinsk språkvård.

Enligt vad utskottet erfarit har ännu inga åtgärder vidtagits i frågan. Utskottets inställning är emellertid fortfarande att behovet av medicinsk språkvård är stort och att konkreta åtgärder måste komma till stånd, bl. a. för att uppfylla intentionerna i hälso- och sjukvårdslagen, där krav ställs på information till patienterna om deras sjukdomstillstånd m. m. och på samråd med dem rörande vårdens utformning. Utskottet förutsätter att socialstyrelsen nu skyndsamt tar initiativ till överläggningar med sjukvårdshuvudmännen och så snart det kan ske framlägger förslag till hur behovet av en medicinsk språkvård kan tillgodoses. Motionen påkallar därför ingen riksdagens åtgärd och avstyrks.

I *motion 1983/84:1627 av Blenda Littmarck m. fl. (m)* föreslås att 1 000 000 kr. reserveras under anslaget för utvärdering och överförande till svenska förhållanden av den s. k. Minnesotamodellen för behandling av alkohol- och andra drogmissbrukare. Enligt motionärerna är Minnesotamodellen, som bedrivs vid behandlingsinstitutionen Hazelden i USA, en av de internationellt mest uppmärksammade och framgångsrika moderna behandlingsformerna för alkohol- och andra drogmissbrukare. I motionen beskrivs Minnesotamodellen som ett samlat system för upplysning och andra förebyggande åtgärder, behandling och eftervård. Vid Hazelden genomgår patienterna under 28 dagar en genomgripande behandling för avgiftning, medicinsk behandling samt rådgivning. Eftervårdsarbetet bedrivs i samarbete med Anonyma Alkoholister (AA) och utgör en viktig förutsättning för den sociala återanpassningen av missbrukarna. Behandlingen och eftervårdsarbetet engagerar även missbrukarnas omgivning, främst familjen men även arbetskamrater och arbetsgivare som erhåller viss utbildning och råd om hur återanpassningen skall gå smidigast. Till Hazelden skickar företag och institutioner från hela USA och från andra länder sina medarbetare och patienter för behandling. Motionärerna uppger vidare att även svenska företag, föreningar och kommuner har bekostat vistelse vid Hazelden för svenska medborgare och uttryckt stor tillfredsställelse med behandlingsutfallet. För svenskt arbete med behandling av alkohol- och andra drogmissbru-

kare kan ett överförande och anammande av Minnesotamodellen innebära en väsentlig förnyelse, anför motionärerna, som anser att särskilt modellens samordning av upplysande, tidigt ingripande, behandlande och eftervårdande insatser är av stort intresse. En överföring av modellen till svenska förhållanden fordrar ett förberedande studie- och utredningsarbete. Motionärerna anser därför att riksdagen bör bevilja medel för projektering m. m. Medlen bör kunna utnyttjas av organisationer och enskilda som avser att studera Minnesotamodellen resp. utreda förutsättningarna för dess överförande till svenska förhållanden.

Enligt vad utskottet erfar är man från socialstyrelsens sida inte främmande för att Minnesotamodellen etableras i Sverige. Socialstyrelsen uppger att modellen förefaller effektiv beträffande tidiga alkoholister som inte hunnit slås ut från arbete och familj, och enligt styrelsen skulle den kunna utgöra ett komplement till redan befintliga vårdinrättningar. Mot bakgrund härav har socialstyrelsen beslutat att ekonomiskt stödja en konferens om Minnesotamodellen som ordnas i Stockholm den 13–18 maj.

Delegationen för social forskning anför i sin verksamhetsberättelse för 1982, utgiven i oktober 1983, att missbruk av olika beroendeframkallande medel utgör ett betydande samhällsproblem och delegationen menar att så kommer att förbli under överskådlig tid. Kravet på forskningsinsatser kommer enligt DSF snarare att öka än att minska. När det gäller alkoholvården håller DSF för sannolikt att nya initiativ kommer att tas för att förbättra vård- och behandlingsinsatserna. DSF anser att det är viktigt att ökad forskning på detta område kommer till stånd (s. 28–29).

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är viktigt att pröva nya modeller för rehabilitering av missbrukare. Utvecklingsprojekt rörande Minnesotamodellen bör således väl kunna komma i fråga för stöd, under förutsättning att de uppfyller allmänna krav på vetenskaplig kvalitet m. m. Utskottet anser emellertid inte att det är lämpligt att riksdagen, såsom föreslås i motionen, uttalar att medel bör reserveras till förmån för ett visst projekt. Det bör ankomma på DSF att göra erforderliga prioriteringar mellan olika ansökningar och på sedvanligt sätt bedöma vilka forsknings- och utvecklingsprojekt som bör beviljas medel från anslaget. Motionen avstyrks därför.

I *motion 1983/84:2238 av Nils Carlshamre m. fl. (m)* föreslås att det inom ramen för anslaget avdelas medel som förbehålls projekt inom vård vid livets slutskede. I motionen redogörs för ett sådant projekt bedrivet vid Ersta sjukhus i Stockholm. Som övergripande mål för verksamheten anges att vården skall inriktas på att behandla människan mera än sjukdomen, vars symtom dock skall bekämpas, speciellt när det gäller smärta. Åtgärderna avser att skänka värdighet, frihet från ångest och smärta och därigenom förbättra kvaliteten på det liv som återstår. Förutom det övergripande målet om höjd livskvalitet för återstående levnadsdagar skall vården också

möjliggöra för den enskilde sjuke att i så stor utsträckning som möjligt leva sin sista tid i nära kontakt med familj och samhälle.

Kriterierna för att anslutas till verksamheten vid Ersta sjukhus är fastställd diagnos och viss begränsad överlevnadstid. Vården är framför allt inriktad på symtomatisk behandling, vilket bl. a. innebär att smärtlindring i alla former erbjuds utan hänsyn till tillvänjningsrisk. Vistelse i hemmet underlättas på olika sätt för den som så önskar så länge det är möjligt. Enligt motionärerna önskar Ersta nu inrätta en avdelning med 18 platser för sluten omvårdnad av dem som den allra sista tiden måste tas in på sjukhus. Frågan om hur investeringen skall finansieras är emellertid inte löst. Motionärerna menar att Erstaprojektet har betydelse för hela landet och att det är nödvändigt att följa utvecklingen beträffande vård i livets slutskede genom bl. a. försöksverksamhet.

Frågor som rör vården i livets slutskede har diskuterats tidigare av riksdagen. När frågan togs upp i riksdagen år 1974 uttalade socialutskottet (SoU 1974:31) att de problemställningar av skiftande natur som är förbundna med sjukvård i livets slutskede borde bli föremål för en allsidig översyn. Med anledning härav tillkallade dåvarande regeringen i november 1974 sakkunniga för att utreda Vissa frågor beträffande sjukvård i livets slutskede, SLS-utredningen. Utredningen avlämnade 1979 sitt huvudbetänkande I livets slutskede (SOU 1979:59). I regeringens skrivelse 1982/83:31, behandlad av utskottet i betänkande SoU 1982/83:7, redovisades vilka åtgärder dåvarande regeringen vidtagit med anledning av utredningens betänkanden och rapporter. Regeringen hade bl. a. för avsikt att uppdra åt socialstyrelsen att utarbeta ett underlag för lokala vårdprogram för vård av döende. I ett sådant underlag borde bl. a. personlig omvårdnad, psykologisk omvårdnad, etiska och religiösa frågor, smärtlindring samt vård i hemmet ingå. Enligt vad utskottet erfarit är socialstyrelsen f. n. i färd med att utarbeta ett sådant underlag till vårdprogram.

I regeringsskrivelsen redogjordes vidare för pågående forskning och försöksverksamhet som direkt eller indirekt berörde kvaliteten på vården av svårt sjuka och döende. Bl. a. beskrevs den försöksverksamhet vid Ersta sjukhus som omtalas i den nu aktuella motionen. Vidare beskrevs ett liknande projekt som påbörjades hösten 1982 vid ålderdomshemmet Bräcke-Västergård i Göteborg på initiativ av professor Sven-Olof Brattgård. Utskottet har erfarit att utvärderingen av det sistnämnda projektet stöds av delegationen för social forskning, medan Erstaprojektet fått avslag på sin bidragsansökan med hänvisning till att något fullständigt forskningsprogram inte ingivits.

Vidare kan här nämnas att socialdepartementet den 18 januari 1982 anordnade ett symposium med rubriken Sjukvård i livets slutskede för att ytterligare belysa SLS-utredningens förslag. I den rapport som utarbetats från symposiet (Ds S 1982:6) redogörs ytterligare för projekten vid Bräcke-

Västergård och Ersta samt för andra projekt som rör landstingsansluten hemsjukvård för döende patienter.

Sammanfattningsvis pågår alltså på flera håll forskning och försöksverksamhet som direkt eller indirekt berör kvaliteten på vården av svårt sjuka eller döende. Det gäller bl. a. försök med vårdplanering, personalrörlighet och hemsjukvård. Utskottet anser det angeläget att stödja fortsatt forskning i dessa frågor. Som utskottet ovan framhållit är det emellertid inte lämpligt att riksdagen uttalar sig i frågan om stöd till något visst projekt. Utskottet vill dessutom erinra om att DSF i det aktuella fallet inte fått in något fullständigt forskningsprogram. Motionen avstyrks därför.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag till medelsanvisning.

Utskottet hemställer

1. beträffande *behovet av en medicinsk språknämnd*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:406,
2. beträffande *utvärdering m. m. av den s. k. Minnesotamodellen*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:1627,
3. beträffande *vård vid livets slutskede*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:2238,
4. beträffande *medelsanvisningen*
   att riksdagen med bifall till regeringens förslag till *Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet* för budgetåret 1984/85 anvisar ett reservationsanslag av 27 417 000 kr.

3. **A 4. Extra utgifter. A 5. Vissa byggnadsarbeten m. m. inom socialdepartementets verksamhetsområde.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkterna A 4 och A 5 (s. 20–24) och hemställer

1. att riksdagen för budgetåret 1984/85 anvisar till *Extra utgifter* ett reservationsanslag av 1 640 000 kr.,
2. att riksdagen för budgetåret 1984/85 anvisar till *Vissa byggnadsarbeten m. m. inom socialdepartementets verksamhetsområde* ett reservationsanslag av 400 000 kr.

Omsorg om barn och ungdom

4. **F 1. Bidrag till kommunal barnomsorg.** Regeringen har under punkt F 1 (s. 92–94) föreslagit riksdagen att till Bidrag till kommunal barnomsorg för budgetåret 1984/85 anvisa ett förslagsanslag av 6 515 000 000 kr.

Motioner

I motion 1983/84:543 av Bengt Silfverstrand (s) och Lars-Erik Lövdén (s) hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär en ändring av gällande bestämmelser i fråga om statsbidrag till barnomsorgen innebärande att statsbidrag inte i någon form skall utgå till privata daghem som bedrivs i rent vinstsyfte,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen i övrigt anförs om principerna för barnomsorgen.

I motion 1983/84:633 av Rosa Östh (c) och Ulla Tillander (c) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av att erfarenheter av alternativ barnomsorg sammanställs och att information därom ges till kommunerna.

I motion 1983/84:889 av Agne Hansson (c) och Sivert Carlsson (c) hemställs att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag om en fördelningspolitiskt rättvisare statsbidragsgivning till barnomsorgen.

I motion 1983/84:1224 av Bo Södersten (s) och Yngve Nyquist (s) hemställs att riksdagen hos regeringen anhåller om en utredning om införande av obligatorisk förskola enligt de principer som skisserats i motionen.

I motion 1983/84:1630 av Margareta Palmqvist (s) och Sylvia Pettersson (s) hemställs att riksdagen begär att regeringen i sin uppföljning av det nya statsbidragets effekter uppmärksammar frågan om statsbidrag till kommunens kostnader för barn med behov av särskilt stöd.

I motion 1983/84:1640 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås att riksdagen hos regeringen hemställer om ett samlat program för att förbättra barns och ungdomars förhållanden med beaktande av vad som anförs i motionen.

I motion 1983/84:2054 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs

1. att riksdagen uttalar att målsättningen bör vara att alla barn upp till 12 år skall kunna beredas plats i samhällets barnomsorg, vilket också bör vara riktmärke för den nya plan som är under utarbetande,

2. att riksdagen uttalar att utbyggnaden av barnomsorgen bör ske i kommunal regi i form av daghem och fritidshem och att familjedaghemmen därvid på sikt endast bör utgöra ett komplement för barn i speciella situationer,

3. att riksdagen uttalar att för kommunerna bindande kvalitetsnormer för barnomsorgen bör utarbetas och fastställas innebärande

a) att ytnormen återinförs och fastställs till 9–9.5 m^2 per plats, men att dispens skall kunna ges till 7–7.5 m^2 per plats vid särskilt goda planlösningar,

b) att gruppstorleken fastställs till högst 10 barn i åldern 0,5–3 år, till 15 barn i åldrarna 3–7 år och 7–12 år och 12–15 barn i s. k. utvidgad syskongrupp,

c) att personaltätheten fastställs till 0,40 i åldersgruppen 0,5–3 år, 0,20 i åldersgruppen 3–7 år och 0,17 i åldersgruppen 7 år och uppåt,

4. att riksdagen uttalar att fasta vikarier bör anställas inom barnomsorgen, motsvarande en vikarie per fem anställda,

5. att riksdagen uttalar att nuvarande statsbidragssystem för barnomsorgen skall ersättas av ett driftbidrag motsvarande 75 % av kommunens nettokostnader för driften,

6. att riksdagen uttalar att t. v. inrätta ett anordningsbidrag för heltidsförskola och fritidshem motsvarande 20 % av kommunernas investeringskostnader per plats i syfte att förverkliga 1976 års beslut om en utbyggnad av barnomsorgen,

7. att riksdagen uttalar sig för en höjning av barnomsorgsavgiften till 2,95 %,

8. att riksdagen uttalar att uppdelningen i barnskötar- och förskollärartjänster på sikt bör avskaffas och ersättas av en tjänsteform benämnd förskollärare,

9. att riksdagen uttalar att kommunerna bör ges rätt att anlita den stödpersonal för barn med särskilda behov som befinns erforderlig och att i efterhand, sedan särskild redovisning skett, erhålla full kostnadstäckning från staten för denna stödpersonal.

I motion 1983/84:2057 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs

1. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag innebärande att regler för allmän behörighet för personal inom barnomsorgen införs,

2. att som en följd av yrkande 1 riksdagen hos regeringen hemställer om åtgärder för att redan anställd personal inom utbildningsyrket och som saknar formell behörighet ges möjlighet att med bevarad lön erhålla sådan behörighet,

3. att riksdagen uttalar att personalen inom barnomsorgen genom kommunens försorg bör beredas möjlighet till fortbildning motsvarande 30 timmar/år.

Motiveringen till motionsyrkandena finns i motion 1983/84:2056.

I motion 1983/84:2078 av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen hos regeringen begär förslag till nytt statsbidragssystem i enlighet med de riktlinjer som anges i motionen (yrkande 4).

I motion 1983/84:2109 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c) hemställs, såvitt nu är i fråga,

2. att riksdagen beslutar att ge regeringen till känna vad som anförts om inriktningen av barnomsorgen,

3. att riksdagen beslutar att anta de regler för statsbidrag till barnomsorgen som gällde för år 1982 samt att till Bidrag till kommunal barnomsorg anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 600 milj. kr. minskat förslagsanslag av 5 915 000 000 kr.

I motion 1983/84:2235 av Rune Backlund (c) och Ulla Tillander (c) hemställs att riksdagen hos regeringen begär en översyn av statsbidragsreglerna för fritidshemsverksamhet så att statsbidrag också kan beviljas till fritidshem med enbart utvecklingsstörda barn.

I motion 1983/84:2445 av Ulf Adelsohn m. fl. (m) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen hos regeringen begär förslag till nya statsbidragsregler

för barnomsorgen med samma statsbidragsrätt för enskilda förskolor som för kommunala och som även i övrigt uppfyller i motionen anförda krav (yrkande 2).

Utskottet

Inledning

Under förevarande avsnitt behandlas anslaget rörande statens stöd till den kommunala barnomsorgen. I samband härmed behandlas ett antal motionsyrkanden rörande bl. a. principerna för statsbidragsgivningen, kvalitetsnormer inom barnomsorgen, personalutbildning m. m.

Vissa av yrkandena har samma innehåll som yrkanden som behandlades av riksdagen i december 1983 då beslut togs om nya statsbidragsregler för barnomsorgen (prop. 1983/84:9, SoU 12, rskr 43). Med hänsyn bl. a. till den korta tid som förflutit sedan utskottet avgav sitt betänkande i angivna ärende hänvisar utskottet i det följande i många fall till den tidigare motiveringen.

Statsbidragssystem för barnomsorgen

Det av riksdagen i december 1983 antagna statsbidragssystemet är utformat på följande sätt.

Statsbidrag utgår per inskrivet barn i daghem, fritidshem och familjedaghem kombinerat med ett bidrag per årsarbetare i daghem och fritidshem. Ett särskilt bidrag utgår för barn med behov av särskilt stöd beräknat i förhållande till antalet inskrivna barn i daghem och fritidshem. Vidare vidgas bidragsgivningen till att även omfatta den öppna förskolan. Följande bidragsbelopp gäller fr. o. m. den 1 januari 1984.

a) Daghem
för varje barn inskrivet heltid (minst 7 tim./dag) ..... 22 000 kr.
för varje barn inskrivet deltid (mellan 4 och 7 tim./dag) ..... 11 000 kr.
b) Fritidshem: för varje inskrivet barn ..... 7 000 kr.
c) Bidrag per årsarbetare i daghem och fritidshem ..... 30 000 kr.
d) Familjedaghem
för varje barn inskrivet heltid (minst 7 tim./dag) ..... 15 000 kr.
för varje barn inskrivet deltid (mindre än 7 tim./dag) ..... 7 500 kr.
e) Öppen förskola; per enhet ..... 50 000 kr.
f) Barn med behov av särskilt stöd:
Bidrag för vart 10:e inskrivet barn i daghem och fritidshem ..... 6 000 kr.

Bidrag per inskrivet barn i daghem och fritidshem kan även utga för verksamhet som har annan huvudman än kommunen under förutsättning att daghemmet eller fritidshemmet finns angivet i kommunens barnomsorgsplan. Därutöver kan under vissa förutsättningar utgå bidrag för en årsarbetare per avdelning i daghem och fritidshem som drivs i annan än kommunal regi.

I motioner från samtliga oppositionspartier läggs från olika principiella utgångspunkter fram förslag till ett annorlunda utformat statsbidragssystem.

I *motion 1983/84:2054 av Lars Werner m. fl. (vpk)* yrkas att nuvarande statsbidragssystem skall ersättas av ett driftbidrag motsvarande 75 % av kommunernas nettokostnader för driften (*yrkande 5*). Motionärerna yrkar vidare att riksdagen uttalar sig för en höjning av barnomsorgsavgiften till 2,95 % för att finansiera driftbidraget (*yrkande 7*). Enligt motionärerna måste statsbidragen utformas sa att de dels blir en verklig stimulans för kommunernas utbyggnad av barnomsorgen, dels gynnar en kvalitativt bra barnomsorg.

I *motion 1983/84:2078 av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp)* begärs förslag till nytt statsbidragssystem i enlighet med de riktlinjer som anges i motionen (*yrkande 4*). Enligt motionärerna bör statsbidragssystemet reformeras så att visst bidrag i fortsättningen utgår per barn i förskoleåldern inom kommunen. De förtroendevalda i kommunen bör inom denna ram anförtros att fördela medlen på det sätt som bäst motsvarar behoven i resp. kommun. Vidare anser motionärerna att enskilda initiativ inom barnomsorgen bör stimuleras, att bestämmelserna om vistelsetider bör ändras och att deltidsförskolan bör räknas in i underlaget för statsbidrag.

I *motion 1983/84:2109 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c)* yrkas att riksdagen beslutar anta de statsbidragsregler som antogs av riksdagen hösten 1981 men som upphävdes genom ett nytt riksdagsbeslut hösten 1982 (*yrkande 3 delvis*). Reglerna innebar att bidrag skulle utgå med 40 % av kommunens bruttokostnader för daghem, fritidshem, familjedaghem, deltidsförskolor och öppna förskolor. Om yrkandet antas innebär detta enligt motionärerna en besparing med 600 milj. kr. och anslaget bör därför sänkas i motsvarande mån (*yrkande 3 i motsvarande del*).

I *motion 1983/84:2445 av Ulf Adelsohn m. fl. (m)* yrkas att riksdagen hos regeringen skall begära förslag till nya statsbidragsregler för barnomsorgen med samma statsbidragsrätt för enskilda förskolor som för kommunala och som även i övrigt uppfyller i motionen anförda krav (*yrkande 2*). Motionärerna anser bl. a. att deltidsförskolan skall berättiga till motsvarande statsbidrag som heltidsförskolan, att lång daghemsvistelse inte far leda till ett oproportionerligt stort statsbidrag jämfört med kortare vistelsetider samt att kommunerna skall ha möjligheter att komplettera barnomsorgsutbudet med entreprenadförfarande.

I *motion 1983/84:889 av Agne Hansson (c) och Sivert Carlsson (c)* yrkas slutligen att riksdagen hos regeringen skall anhålla om förslag till en fördelningspolitiskt rättvisare statsbidragsgivning till barnomsorgen. Enligt en sammanställning i motionen utgår statsbidrag till barnomsorg med 16 768 kr. per barn i Stockholms kommun medan Mönsterås kommun får 2 681 kr. per barn. Översatt på medborgarna innebär detta enligt motionärerna att de 30 % av barnfamiljerna som får en plats inom den kommunala barnomsorgen subventioneras av samhället med upp till 90 000 kr. per barn och år medan de

70 % som får klara barnomsorgen på egen hand inte får ett enda öre i ersättning av samhället. Mot den nu angivna bakgrunden blir statsbidragssystemet djupt orättvist både från socialpolitisk och fördelningspolitisk utgångspunkt, anser motionärerna. Mer rättvist mot svaga regioner skulle vara ett statsbidrag till kommunerna per barn.

Det statsbidragssystem som riksdagen antog i december 1983 och som började gälla den 1 januari 1984 har enligt utskottets mening bl. a. den fördelen att statsmakterna får en bättre kontroll över den framtida kostnadsutvecklingen. Utskottet ser vidare som positivt att det nya systemet ger ökat utrymme för lokala lösningar som kan främja ett bättre resursutnyttjande utan att de sociala och pedagogiska målen eftersätts. Bidragen är vidare utformade så att de främjar en fortsatt utbyggnad av förskole- och fritidshemsverksamheten. Med hänvisning härtill och till att endast några månader förflutit sedan bidragssystemet antogs ser utskottet inget skäl att nu diskutera införandet av ett helt nytt bidragssystem. Det anförda innebär att utskottet avstyrker motionerna 1983/84:2054 yrkandena 5 och 7, 2078 yrkande 4, 2109 yrkande 3, 2445 yrkande 2 samt 889.

Regeringens förslag till medelsanvisning tillstyrks.

Vissa andra statsbidragsfrågor

I *motion 1983/84:543 av Bengt Silfverstrand (s) och Lars-Erik Lövdén (s)* begärs att statsbidragsreglerna ändras så att statsbidrag inte i någon form skall kunna utgå till privata daghem som bedrivs i rent vinstsyfte (*yrkande 1*). I motionen redogörs för ett initiativ med ett privat daghem i handelsbolagsform som tagits i Höganäs kommun. Motionärerna anser att risken är uppenbar för att marknaden och vinstmotivet kommer att skapa en typ av kategoridaghem som strider mot målsättningen att barnomsorgen skall vara en social rättighet som utgår efter behov och inte efter ekonomisk bärkraft. Om ekonomisk effektivitet blir ett självändamål talar mycket för att man ger avkall på andra funktioner som tar tid, som barn med särskilda behov av omsorg och tillsyn, anförs det vidare i motionen.

Under en interpellationsdebatt om statsbidragen till privata daghem den 30 januari 1984 kom diskussionen in på planerna att från visst näringslivshåll bedriva daghemsverksamhet i aktiebolagsform. Socialminister Sten Andersson uttalade då bl. a. följande.

> Herr talman! För att inte barnomsorgsbolaget skall startas på felaktiga premisser och därmed löpa risk för ekonomiskt fiasko, vill jag meddela att debatten här har övertygat mig om att jag bör föreslå regeringen att inga statsbidrag beviljas privata daghem drivna i vinstintresse.
> (Snabbprotokoll 1983/84 nr 68 anf. 31 s. 46.)

Utskottet delar den uppfattning som kommit till uttryck i motionen, nämligen att om en daghemsverksamhet drivs i vinstsyfte lönsamhetsintresset riskerar att komma i konflikt med intresset av en god kvalitet på

barnomsorgen. Då emellertid frågan om en sådan ändring av statsbidragsreglerna som föreslås i motionen redan övervägs inom socialdepartementet är det inte påkallat med något initiativ från riksdagens sida. Motionen avstyrks därför såvitt nu är i fråga (yrkande 1).

I *motion 1983/84:1630 av Margareta Palmqvist (s) och Sylvia Pettersson (s)* hemställs att riksdagen begär att regeringen i sin uppföljning av det nya statsbidragets effekter uppmärksammar frågan om statsbidrag till kommunens kostnader för barn med behov av särskilt stöd. Bidraget till barn som är i behov av särskilt stöd är utformat som ett schablonbelopp på 6 000 kr. per år för vart tionde inskrivet barn i dag- och fritidshem. Enligt motionärerna tar bidraget inte hänsyn till de lokala förhållandena eller till hur många barn som verkligen måste placeras med förtur av sociala eller liknande skäl. Kommuner med stort behov av att placera barn av sociala skäl är många gånger också sådana kommuner där den ekonomiska situationen är ansträngd. Utformningen av bidragsreglerna måste därför ses över så att de tar hänsyn till de olika förhållanden som råder i kommunerna. Exempel på vad som bör vägas in är enligt motionärerna invandrarandel, befolkning i glesbygd, bostadsområden med hög rörlighet i befolkningen och liknande faktorer som avspeglar den sociala situationen.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det finns skäl att uppmärksamma effekterna av utformningen av bidraget till barn med behov av särskilt stöd. I samband med att utskottet i höstas behandlade propositionen om de nya statsbidragsreglerna hade utskottet att ta ställning till en motion om fortlöpande uppföljning av bidragssystemet. Utskottet förutsatte då som självklart att regeringen skulle bevaka vilka konsekvenser de nya statsbidragen får för kommunernas utbyggnadsplaner och för innehållet och kvaliteten i barnomsorgen. Motionen ansågs därför inte påkalla något initiativ från riksdagens sida (SoU 1983/84:12 s. 26). Utskottet utgår från att regeringen i sin uppföljning av statsbidragsreglerna även beaktar vad utformningen av bidraget till barn med behov av särskilt stöd får för effekter. Någon åtgärd av riksdagen med anledning av motionsyrkandet är således inte erforderlig. Motion 1983/84:1630 avstyrks alltså.

I *motion 1983/84:2054 av Lars Werner m. fl. (vpk)* yrkas att riksdagen beslutar att t. v. inrätta ett anordningsbidrag för heltidsförskola och fritidshem motsvarande 20 % av kommunernas investeringskostnader per plats i syfte att förverkliga 1976 års beslut om en utbyggnad av barnomsorgen (*yrkande 6*). Motionärerna syftar på att riksdagen år 1976 fastställde att 100 000 nya daghemsplatser och 50 000 nya fritidshemsplatser skulle börja byggas under femårsperioden 1976–1980. Enligt motionärerna fattas ca 60 000 platser i daghem och fritidshem innan utbyggnadsplanen är förverkligad. Anordningsbidraget skulle enligt motionärerna täcka 20 % av kommunernas investeringskostnader för dessa platser.

Utskottet behandlade ett identiskt motionsyrkande från vänsterpartiet

kommunisterna hösten 1983. Utskottet avstyrkte då yrkandet och anförde (SoU 1983/84:12 s. 13).

När det gäller frågan om ett särskilt anordningsbidrag bör framhållas att ett sådant tidigare funnits, men att det år 1977 ersattes av ett renodlat kraftigt förstärkt driftbidrag i vilket ökade kapitaltjänstkostnader i stället beaktades vid beräkningen av driftbidraget (jfr prop. 1975/76:92 s. 21 och SoU 1975/76:28 s. 21 och 22). Ändringen utformades med utgångspunkt i en principöverenskommelse med Svenska kommunförbundet som syftade till att åstadkomma enklare regler för bidragsgivningen.

Vad utbyggnaden av barnomsorgen beträffar vill utskottet erinra om att utskottet tidigare under detta riksmöte understrukit att det är utomordentligt viktigt att en plan för den fortsatta utbyggnaden snarast utarbetas. Mot bakgrund av att riksdagen redan hösten 1981 efterlyst en sådan plan fann utskottet det otillfredsställande att arbetet med en sådan plan inte fortskridit längre (SoU 1983/84:12 s. 36). Utskottet ansåg att regeringen med förtur borde slutföra arbetet med den av riksdagen tidigare begärda utbyggnadsplanen så att den kunde framläggas för riksdagen under innevarande riksmöte. Detta borde ges regeringen till känna. Riksdagen följde utskottet. Med hänsyn härtill och då ingenting framkommit sedan föregående riksdagsbehandling som skulle föranleda ett annat ställningstagande till frågan om inrättandet av anordningsbidrag, avstyrks motionen i här aktuell del (yrkande 6).

Inriktningen av barnomsorgen

Bengt Silfverstrand (s) och Lars-Erik Lövdén (s) anser i *motion 1983/84:543* att det finns skäl att förnya, förenkla och utveckla barnomsorgen inom ramen för det kommunala ansvaret. De som utnyttjar tjänsterna bör t. ex. få ett större inflytande över sina egna angelägenheter, menar motionärerna. Mångfald kan säkert åstadkommas genom ett sådant ökat inflytande, gärna med visst kostnadsansvar för personal och föräldrar vid de olika barnstugorna. Föräldrakooperativ kan sannolikt under vissa förutsättningar vara värdefulla komplement till kommunens egen barnomsorg, anför motionärerna vidare. Vad som i motionen anförs om principerna för barnomsorgen bör riksdagen ge regeringen till känna (*yrkande 2*).

I *motion 1983/84:2109 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c)* framhålls att samhällets barnomsorg i högre grad måste anpassas till hur samhället förändras samt till de lokala behoven och förutsättningarna i de olika kommunerna. Detta kan enligt motionärerna ske genom ökad frihet för kommunerna att utforma verksamheten i daghem och fritidshem. Vidare bör den kommunala barnomsorgen utgå från barnens behov och förutsättningar. God kvalitet inom barnomsorgen sägs i motionen bestå av bl. a. en aktiv föräldrasamverkan, låg personalomsättning och små enheter i barnens närmiljö. Riksdagen bör som sin mening ge regeringen till känna vad som i

motionen anförts om inriktningen av barnomsorgen (*yrkande 2*).

F. n. bedrivs en omfattande försöksverksamhet i många kommuner med inriktning på kortare beslutsgång, större kostnadsansvar för personalen och stimulans för personliga insatser. Utskottet har erfarit att socialstyrelsen i april eller maj i år kommer att lägga fram en rapport om annorlunda lösningar inom barnomsorgen. Genom rapporten fullföljs det uppdrag som socialstyrelsen givits av regeringen med anledning av ett tidigare riksdagsbeslut (prop. 1980/81:205, SoU 1981/82:1, rskr 38), "att i samråd med Svenska kommunförbundet sammanställa erfarenheter och finna modeller för verksamheten inom hela barnomsorgen som är anpassade till morgondagens behov av en god barnomsorg". Med hänsyn härtill anser utskottet inte att någon riksdagens åtgärd är erforderlig med anledning av motionerna såvitt nu är i fråga. Utskottet avstyrker motion 1983/84:543 yrkande 2 och motion 1983/84:2109 yrkande 2.

I *motion 1983/84:1224* begär *Bo Södersten (s) och Yngve Nyquist (s)* att riksdagen hos regeringen anhåller om en utredning om införande av obligatorisk förskola enligt de principer som skisserats i motionen. Motionärerna har hämtat exempel från Frankrike och Östtyskland. I dessa båda länder erbjuds praktiskt taget alla barn från tre års ålder plats i förskolan. Grupperna i den franska skolan är stora, runt 25–30 barn, och leds av en ensam lärare. Skolgången äger vanligtvis rum mellan 8.30 och 15.30. Den pedagogiska uppläggningen är i det franska fallet mycket hårt strukturerad. Förutom pedagogiska aktiviteter ingår också ett ordentligt mål lagad mat och utrymme för sömn eller vila i verksamheten. Motionärerna gör gällande att man i Sverige med givna resurser skulle kunna erbjuda plats åt alla barn från tre år och uppåt i barnomsorgen om den svenska förskolan organiserades efter nyssnämnda principer. Förskolan skulle också på ett helt annat sätt än vad som är fallet i dag erbjuda möjligheter till en mjuk övergång till den "riktiga skolan", hävdar motionärerna.

Utskottet anser inte att det av motionärerna skisserade systemet för obligatorisk förskola skulle kunna utgöra en för Sverige användbar modell. Motionen avstyrks således. Utskottet vill i sammanhanget erinra om att förskola–skola-kommittén (U 1981:01) fått i uppdrag att belysa frågor om samverkan mellan förskola och skola samt att överväga för- och nackdelar förknippade med sänkt skolpliktsålder.

Fritidshem för psykiskt utvecklingsstörda

I *motion 1983/84:2235 av Rune Backlund (c) och Ulla Tillander (c)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär en översyn av statsbidragsreglerna för fritidshemsverksamheten så att statsbidrag också kan beviljas till fritidshem med enbart utvecklingsstörda barn. Bakgrunden till motionsyrkandet är följande. Jönköpings FUB-förening startade år 1980 på försök en fritidshemsverksamhet för utvecklingsstörda skolungdomar. Syftet var att ge

tillsyn och omvårdnad efter skolans slut för utvecklingsstörda ungdomar som antingen vuxit ifrån den kommunala fritidshemsverksamheten, men som fortfarande hade ett tillsyns- och aktivitetsbehov som inte tillgodosågs på annat sätt, eller som av åldersskäl inte kunde integreras på vanliga fritidshem. 1982 inordnades verksamheten i Jönköpings kommuns barnomsorgsplan och fick därmed statsbidrag. Socialstyrelsen, som har att granska statsbidragsgivningen till barnomsorgen, meddelade kommunen i beslut i juni 1983 att statsbidrag till verksamheten inte kunde utgå enligt dåvarande regler. Som skäl för beslutet angav socialstyrelsen dels att statsbidrag inte kunde utgå till en avdelning med enbart utvecklingsstörda barn, dels att bidragsreglerna inte gav utrymme för bidrag till ungdomar i den aktuella ålderskategorin, 16 till 21 år. Socialstyrelsen ansåg att kostnaderna för verksamheten i stället borde bestridas av omsorgsstyrelsen.

I motionen anför motionärerna att målsättningen visserligen är att de förståndshandikappade så långt möjligt skall integreras med vanliga barn. Så sker också i de lägre åldrarna, men, framhålls det i motionen, eftersom ett förståndshandikappat barn utvecklas långsammare och har en förlängd skolplikt uppstår problem i tillsynen efter skolan när barnen "biologiskt" sett vuxit ur ordinarie fritidshemsverksamhet. Samhället har enligt motionärerna mycket små möjligheter att erbjuda föräldrarna någon annan tillsynsform där barnen kan integreras med övriga ungdomar. Kommunernas fritidsgårdar kan varken till innehåll eller personalresurser erbjuda något alternativ som svarar mot de särskilda behov utvecklingsstörda har. Den verksamhet som har bedrivits av FUB-föreningen måste därför, enligt motionärerna, betraktas som ett mycket bra komplement till den ordinarie fritidsverksamheten.

Enligt vad utskottet erfarit har Jönköpings kommun överklagat socialstyrelsens beslut till regeringen. Regeringen har ännu inte avgjort ärendet. Här kan dock nämnas att regeringen tidigare i olika sammanhang uttalat att det är önskvärt att få till stånd en integrering mellan handikappade och icke handikappade barn. I ett beslut år 1980 avseende statsbidrag till daghemsverksamhet vid en habiliteringsanknuten förskola i Umeå beviljade regeringen bidrag t. v. under förutsättning att andelen handikappade barn inte översteg 50 % av den totala andelen barn i gruppen. I ett annat beslut år 1981 avslog regeringen besvär från Örebro kommun i ett ärende som avsåg statsbidrag till daghem och fritidshem enbart för handikappade barn och där verksamheten bedrevs i landstingskommunal regi.

Järfälla kommun begärde år 1980 hos socialstyrelsen att få klarlagt om statsbidrag kunde utgå för av kommunen anordnad fritidshemsverksamhet för psykiskt utvecklingsstörda barn över 12 år. Socialstyrelsens majoritet ansåg att det vore önskvärt om statligt bidrag kunde utgå för det fåtal fritidshemsplatser som utnyttjas av barn över 13 års ålder på grund av att dessa bedöms ha ett fortsatt behov av omsorg i form av fritidshemsverksamhet och anförde följande.

Denna utvidgade rätt till statsbidrag bör enbart avse platser avsedda för barn med sådana särskilda behov som anges i 6 § barnomsorgslagen. Med hänsyn till att det med fritidshem i barnomsorgslagens mening endast avses fritidshem för barn under 13 års ålder är det dock tveksamt om det författningsenligt är möjligt att betala ut statsbidrag för platser som utnyttjas av barn som fyllt 13 år.

Statsbidragsreglerna är å andra sidan inte kopplade till några åldersgränser. Det kan därför göras gällande att statsbidrag skulle kunna utgå även för barn som fyllt 13 år. Det står en kommun fritt att utanför barnomsorgslagens förpliktande regler ordna "fritidshemsverksamhet" även för barn som fyllt 13 år.

Med hänsyn till att man fann det osäkert hur statsbidragsreglerna skulle tolkas på denna punkt, underställde socialstyrelsen i februari 1981 frågan regeringens prövning.

Socialstyrelsens minoritet anförde i ett särskilt yttrande:

Enligt vår mening lägger lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda ett totalansvar på sjukvårdshuvudmannen för omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda. Enligt 3 § omsorgslagen skall undervisningen av psykiskt utvecklingsstörda meddelas i särskola. I samband därmed skall eleverna beredas den personliga och medicinska omvårdnad som behövs. Enligt vår mening får detta anses innebära ett ansvar även för psykiskt utvecklingsstörda elevers fritidsverksamhet. Detta innebär i och för sig ingen inskränkning i primärkommunens skyldighet att enligt 6 § lagen (1976:381) om barnomsorg med förtur anvisa barn med särskilda behov plats i fritidshem. Om emellertid behovet av plats i fritidshem uteslutande beror på den psykiska utvecklingsstörningen kan det inte anses vara någon skyldighet för primärkommunen att ordna sådan verksamhet. Om sådan verksamhet ändå organiseras av primärkommunen får därför det ekonomiska ansvaret anses falla uteslutande på sjukvårdshuvudmannen. Enligt vår mening kan då inte heller statsbidrag utgå enligt reglerna för sådant bidrag till primärkommunal barnomsorgsverksamhet. Med hänsyn till frågans principiella art anser vi – i likhet med majoriteten – att frågan dock bör underställas regeringens prövning.

Någon prövning av regeringen kom emellertid aldrig till stånd på grund av att socialstyrelsen återkallade ärendet före avgörandet.

Lagen (1976:381) om barnomsorg, vilken i sin tur går tillbaka på lagen (1973:1205) om förskoleverksamhet, är numera ersatt av socialtjänstlagen (1980:620). Även enligt socialtjänstlagen omfattar fritidshemsverksamheten barn mellan 7 och 12 år (13 §), och skyldighet att anvisa barn med särskilda behov förtur föreligger även enligt denna lag (15 §). Någon saklig ändring i förhållande till 6 § barnomsorgslagen är inte åsyftad. När det gäller ansvarsfördelningen mellan primärkommuner och landstingskommuner för barn med olika handikapp underströk dåvarande departementschefen vid förskolelagens tillkomst att ansvaret i första hand alltid vilar på kommunen och att ansvaret kvarstår till dess ansvaret har övertagits av annan, t. ex. landstingets omsorgsverksamhet. Även de barn som omfattades av omsorgslagen borde så långt möjligt integreras i primärkommunens förskolor (prop. 1973:136 s. 69).

Landstingskommunens skyldigheter gentemot psykiskt utvecklingsstörda framgår av 3–5 §§ omsorgslagen (1967:940). I de obligatoriska omsorgerna inbegrips daghem och förskola men inte fritidshemsverksamhet. I ett avtal mellan Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet som träffades 1976 – dvs. före tillkomsten av socialtjänstlagen men som inte uppsagts av någondera parten – har parterna enats om viss samverkan mellan primärkommun och landsting i fråga om service och omsorger till psykiskt utvecklingsstörda. Beträffande fritidshem sägs följande i avtalet.

Primärkommunerna åläggs enligt barnomsorgslagen som träder i kraft den 1 januari 1977 det grundläggande ansvaret för fritidshem och därtill anknuten fritidsverksamhet. Barnomsorgslagen omfattar barn upp till 12 år. Omsorgshuvudmannen har ingen skyldighet att bereda särskolbarn plats på fritidshem. Behov av plats på fritidshem uppstår vanligtvis i de fall föräldrarna arbetar eller studerar och av den anledningen ej kan ge sina barn tillfredsställande tillsyn i hemmet före eller efter skoltid. Föräldrar till psykiskt utvecklingsstörda barn skall i sådana fall ha tillgång till primärkommunens resurser för barntillsyn på samma sätt som andra medborgare. I de fall omsorgsstyrelsen eller ansvarig tjänsteman bedömer att det utvecklingsstörda barnet som omsorg bör erhålla plats på fritidshem är dock omsorgshuvudmannen kostnadsansvarig. Primärkommunen bör vid planering av fritidshemsverksamhet ha kontinuerlig kontakt med omsorgsstyrelsen.

I omsorgskommitténs slutbetänkande Omsorger om vissa handikappade (SOU 1981:26) framhålls att primärkommunen har ett ansvar för alla barns och ungdomars fritid. Omsorgskommittén anser att kommunala fritidshem kan spela en stor roll för handikappade barn och ungdomar och förutsätter en fortsatt utbyggnad av denna verksamhet. De handikappades behov bör då särskilt beaktas. Bl. a. bör man medge en höjd åldersgräns efter individuell prövning. Emellertid är placering på fritidshem av elever högre upp i tonåren en mindre lämplig åtgärd, anser kommittén. Vid sidan av fritidshemmen måste primärkommunen därför ansvara för att andra och varierade former av tillsyn och aktiviteter kommer till stånd (betänkandet s. 173).

Omsorgskommitténs betänkande bereds f. n. i regeringskansliet. En proposition kan väntas tidigast hösten 1984.

Här kan också nämnas att fritidshemskommittén (Dir. 1982:77) fått i uppdrag att när det gäller barn med behov av särskilt stöd bl. a. söka klargöra fritidshemmens funktion och möjligheter att vid sidan av skolans insatser möta barnens behov. Kommitténs uppdrag avser dock endast barn i åldersgruppen 7 till 12 år.

Enligt utskottets mening behövs ett klarläggande av ansvarsfördelningen mellan primärkommuner och landstingskommuner beträffande fritidsverksamheten för utvecklingsstörda ungdomar över 12 år. Utskottet förutsätter att regeringen i samband med beredningen av omsorgskommitténs förslag tar upp denna fråga och om så visar sig påkallat tar initiativ till en ändring av statsbidragsreglerna för barnomsorgen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Kvalitetsnormer m. m. inom barnomsorgen

I överensstämmelse med tidigare motionsförslag från vänsterpartiet kommunisterna har partiet i en motion på nytt tagit upp frågor *om* målsättningen för utbyggnaden av barnomsorgen *(motion 1983/84:2054 yrkande 1), om* familjedaghemmens ställning *(yrkande 2), om* bindande normer beträffande ytkrav, gruppstorlek och personaltäthet *(yrkande 3), om* fasta vikarier inom barnomsorgen *(yrkande 4)* samt *om* stödpersonal för barn med särskilda behov *(yrkande 9).* Beträffande motiveringen till yrkandena hänvisar utskottet till redogörelsen i betänkande SoU 1983/84:12.

Utskottet avstyrkte i höstas yrkandet om målsättningen för barnomsorgens utbyggnad med hänvisning till att riksdagen år 1976 beslutat att målsättningen skulle vara att alla barn till förvärvsarbetande och studerande föräldrar samt barn med behov av särskilt stöd skulle kunna beredas plats inom den kommunala barnomsorgen och att anledning saknades att ompröva denna målsättning (betänkandet s. 37). Enligt utskottets mening har riksdagen inte heller nu anledning att ändra sin inställning i frågan. Utskottet avstyrker därför motion 1983/84:2054 i denna del (yrkande 1).

Beträffande familjedaghemmens framtida ställning fann utskottet – som samtidigt underströk vikten av att upmärksamma kvalitetsfrågorna även i familjedaghemmen – att det med hänsyn till kommunernas frihet att organisera barnomsorgen inte var påkallat med något uttalande av riksdagen i saken (betänkandet s. 36–37). Utskottet vidhåller sin inställning och avstyrker motionen såvitt nu är i fråga (yrkande 2).

När det gäller bindande kvalitetsnormer avstyrkte utskottet i höstas motsvarande motionsyrkande och hänvisade till sitt tidigare i olika sammanhang gjorda uttalande att kommunerna vad gäller barnomsorgsverksamheten inte bör bindas av detaljerade föreskrifter som fastslagits av statsmakterna. Utskottet underströk emellertid att detta innebar att ett stort ansvar lades på kommunerna då det gällde kvalitetskraven på barnomsorgen. Vidare erinrade utskottet om vad som i statsbidragspropositionen anförts om att borttagandet av vissa statliga regler inte fick leda till en kvalitativ utarmning av förskolan (betänkandet s. 15–16). Utskottet vidhåller sitt ställningstagande och avstyrker således även nu motionen såvitt där föreslås att bindande normer beträffande ytkrav, gruppstorlek och personaltäthet skall fastställas (yrkande 3 a, b och c).

Yrkandet om fasta vikarier avstyrktes av utskottet med hänvisning till att det måste få ankomma på kommunerna att själva avgöra på vilket sätt personalfrågor skall lösas då det uppstår behov av vikarier (betänkandet s. 16). Det anförda äger fortfarande giltighet. Yrkande 4 i den nu aktuella motionen avstyrks således.

Beträffande bidragen till barn med behov av särskilt stöd fann utskottet då motsvarande yrkande behandlades i höstas att skillnaden mellan motionärernas förslag och det i propositionen framlagda främst låg i att propositionen

föreslog ett schablonmässigt bidrag, medan motionsförslaget förutsatte särskild kostnadsredovisning. Enligt utskottets mening var ett schablonmässigt system att föredra, inte minst från administrativ synpunkt, varför utskottet avstyrkte motionen (betänkandet s. 23). Under hänvisning till det anförda samt till vad utskottet ovan (s. 13) uttalat om uppföljningen av statsbidragsreglerna rörande barn med behov av särskilt stöd, avstyrker utskottet motionen även i denna del (yrkande 9).

Personalutbildning

Även när det gäller utbildningen och fortbildningen av personalen inom barnomsorgen har från vänsterpartiet kommunisternas sida väckts motionsyrkanden likalydande med dem som utskottet hade att ta ställning till i höstas. Sålunda hemställs i *motion 1983/84:2054* att riksdagen uttalar att uppdelningen i barnskötar- och förskollärartjänster på sikt bör avskaffas och ersättas av en tjänsteform benämnd förskollärare *(yrkande 8)*. I *motion 1983/84:2057* begärs att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag som innebär att regler för allmän behörighet för personal inom barnomsorgen införs *(yrkande 1)*. Som en följd av detta yrkande hemställer motionärerna vidare att redan anställd personal som saknar formell behörighet bereds möjlighet att med bevarad lön erhålla sådan behörighet *(yrkande 2)*. Motionärerna begär slutligen att riksdagen uttalar att personalen inom barnomsorgen genom kommunens försorg bör beredas möjlighet till fortbildning motsvarande 30 timmar per år *(yrkande 3)*.

Yrkandet om en enda tjänsteform för barnomsorgspersonalen avstyrktes av utskottet i höstas med hänvisning till att det borde ankomma på vederbörande kommun att avgöra vilka tjänster som bör inrättas inom barnomsorgen (SoU 1983/84:12 s. 44). Utskottet vidhåller sin inställning och avstyrker motion 1983/84:2054 yrkande 8.

När det gäller regler för allmän behörighet för personal inom barnomsorgen och möjlighet för personal utan formell behörighet att med bevarad lön erhålla sådan behörighet avstyrkte utskottet yrkandena med hänvisning till att det skulle strida mot kommunernas frihet att ordna barnomsorgen om riksdagen skulle fatta beslut om särskilda behörighetsregler eller om att viss andel av personalen skulle ha genomgått visst slag av utbildning. Utskottet anförde som ett ytterligare skäl för sitt ställningstagande att UHÄ nyligen inlett en översyn av barnomsorgsutbildningen (betänkandet s. 42–44). Sedan föregående riksdagsbehandling har ingenting framkommit som ger riksdagen anledning att ändra sin inställning i dessa frågor. Utskottet avstyrker alltså motion 1983/84:2057 yrkandena 1 och 2.

Motionsyrkandet om fortbildning avstyrktes då utskottet inte kunde tillstyrka att kommunerna skulle åläggas att ge personalen fortbildning av viss omfattning. Utskottet underströk emellertid vikten av att barnomsorgspersonalen fick möjlighet till fortbildning och hänvisade bl. a. till att UHÄ

föreslagit en utökning av vidareutbildningsmöjligheterna (betänkandet s. 43–44).

Utskottet vidhåller sin inställning och avstyrker därmed även yrkande 3 i den aktuella motionen. Här kan tilläggas att chefen för utbildningsdepartementet i årets budgetproposition biträder UHÄ:s förslag att förstärka fortbildnings- och vidareutbildningsmöjligheterna för barnomsorgspersonalen. Utbildningsministern anser för egen del att det är angeläget att kommunerna, som svarar för fortbildningen och vidareutbildningen av barnomsorgspersonalen, kan utnyttja högskolans kompetens för utbildningsinsatser för denna personal. Det är därför viktigt att högskolan utvecklar sina kontakter med kommunerna i detta syfte, framhålls det i propositionen (prop. 1983/84:100 bil. 10 s. 242).

Alternativ barnomsorg

I *motion 1983/84:633 av Rosa Östh (c) och Ulla Tillander (c)* påpekas att många kommuner har svårigheter när det gäller att bygga ut barnomsorgsverksamheten till full behovstäckning. Detta beror enligt motionärerna på starkt ökade kapital- och driftkostnader för verksamheten i förening med en försämrad ekonomisk situation för kommunerna. Av flera skäl finns det därför anledning att alternativa barnomsorgsformer stimuleras och utvecklas, anser motionärerna. Exempel på alternativ barnomsorg utgör förskolor som drivs av Montessori- och Waldorforganisationerna och av kyrkan samt daghem i föräldrakooperativ form. Motionärerna anser att de samlade erfarenheter som i dag finns av alternativ barnomsorg är synnerligen värdefulla och bör tas till vara. Detta borde vara en uppgift för socialstyrelsen som också borde svara för informationen till kommunerna i sammanhanget. I motionen yrkas att detta ges regeringen till känna.

När det gäller innehållet i den pedagogik som tillämpas inom å ena sidan den kommunala förskolan, å andra sidan de av motionärerna nämnda alternativa barnomsorgsformerna, har utskottet inhämtat bl. a. följande.

Den svenska förskolan har vuxit fram ur Friedrich Fröbels (1782–1852) pedagogiska system. Fröbel grundade den första barnträdgården (Kindergarten) och var den förste som på ett systematiskt sätt utarbetade ett pedagogiskt system för arbete med små barn. Hans grundtanke var att barnen i förskoleåldern bör fostras genom lek. Leken hade enligt Fröbel en avgörande betydelse för barnets utveckling och fick genom Fröbel för första gången ett värde i sig. Fri lek, samling kring ett visst tema och utevistelse är begrepp från Fröbels pedagogik som fortfarande är aktuella inom förskolan.

Montessorimetoden grundades av den italienska läkaren Maria Montessori (1870–1952). Metoden bygger på antagandet att intelligens och motorisk förmåga står i intim förbindelse med varandra. Muskel- och sinnesträning kombineras med skriv-, läs- och räkneövningar etc. Barnens frihet att välja

aktiviteter och möjlighet att arbeta ostört i egen takt är viktiga förutsättningar för inlärning.

Waldorfpedagogiken är en reformpedagogik med tyngdpunkten lagd på utnyttjandet av elevernas konstnärliga begåvning. Metoden leder sitt ursprung från en skola startad av Rudolf Steiner, antroposofins grundare, år 1919 i Stuttgart. Enligt waldorfpedagogiken hämmar ett rent intellektuellt kunskapsmeddelande elevernas personlighetsutveckling, vilken görs mer harmonisk genom intensiv övning i målning, musik m. m.

Kyrkan, slutligen, tillämpar enligt uppgift samma pedagogik som den kommunala barnomsorgen, men i verksamheten ingår givetvis undervisning om kristendomen.

Socialstyrelsens information till kommunerna om statsbidragsreglerna för barnomsorgen innefattar även information om vad som i bidragshänseende gäller för enskilda förskolor. Någon annan information om alternativ barnomsorg i här aktuell bemärkelse utgår inte från socialstyrelsen. Som tidigare nämnts i detta betänkande kommer emellertid socialstyrelsen att under våren framlägga en rapport om annorlunda lösningar inom barnomsorgen (ovan s. 15). Ett arbetsunderlag till rapporten lämnades vid ett symposium den 19–21 mars då bl. a. representanter för Svenska kommunförbundet, fritidshemskommittén och kulturrådet deltog. Till grund för arbetsunderlaget ligger bl. a. enkäter där kommunerna besvarat frågor om i vad mån de har barnomsorgen organiserad i former andra än de gängse, t. ex. i form av deltidsdaghem, integrerade deltidsförskolor-daghem, åldersblandade grupper, trefamiljssystem, föräldrakooperativ osv. I arbetsunderlaget ingår även ett avsnitt om förskolor drivna av Waldorf- och Montessoriorganisationerna samt av kyrkan.

Demokratiberedningen (Dir. 1983:44), som bl. a. fått till uppgift att starta försöksverksamhet med brukarmedverkan och att förmedla erfarenheterna härifrån till kommuner och organisationer, har i skilda sammanhang informerat om försök med ökat föräldrainflytande på daghem och med föräldrakooperativ. Beredningen har givit ut ett material 'Inbjudan till en dialog om lokaldemokrati' som distribuerats till landets alla kommuner. Vidare kommer beredningen att dels i en tillsammans med Kooperativa institutet utgiven bok om serviceinriktad kooperation, dels i en egen småskriftserie behandla frågor som rör startande av föräldrakooperativ m. m.

Utskottet vill inte ifrågasätta att det finns ett intresse ute i landet av mera information om sådana former av alternativ barnomsorg som tas upp i motionen. Det är dock inte bara socialstyrelsen som har informationsuppgifter på barnomsorgsområdet. Demokratiberedningens information om föräldrakooperativ m. m. har nyss nämnts. Även Svenska kommunförbundet följer utvecklingen beträffande den alternativa barnomsorgen. Socialstyrelsen ger dessutom redan stort utrymme åt information på barnomsorgsområdet. Med hänsyn härtill är utskottet inte berett att förorda något initiativ från

riksdagens sida, särskilt som socialstyrelsen inom kort ämnar lägga fram en rapport om annorlunda lösningar inom barnomsorgen.

Utskottet avstyrker med hänvisning till det anförda motion 1983/84:633.

Allmänt om omsorgen om barn och ungdom

I *motion 1983/84:1640 av Lars Werner m. fl. (vpk)* begärs ett samlat program för att förbättra barns och ungdomars förhållanden med beaktande av vad som anförs i motionen. Motionärerna anser att många ungdomar i dag skjuts i bakgrunden utan att få någon funktion i samhället. I motionen tar motionärerna upp flera områden av samhällslivet där de menar att barn och ungdomar måste få större inflytande och tilldelas ett eget ansvar, t. ex. arbetslivet, bostadsområdena, skolan, barnomsorgen, fritidssektorn och kulturen. Enligt motionärerna måste den av regeringen tillsatta barn- och ungdomsdelegationen lägga fram ett konkret åtgärdspaket med syfte att förbättra barns och ungdomars situation i Sverige. Delegationens arbete bör lämpligen påbörjas före världsungdomsåret 1985.

En motion med liknande innehåll – ett samlat åtgärdsprogram för att förbättra ungdomens situation – behandlades av utskottet våren 1983. Utskottet avstyrkte då motionen och anförde (SoU 1982/83:16 s. 16–17).

Enligt socialtjänstlagen skall socialnämnden ta initiativ till och bevaka att åtgärder vidtas för att skapa en god samhällsmiljö och goda förhållanden för bl. a. barn och ungdom. Socialnämnden skall vidare verka för att barn och ungdomar växer upp under trygga och goda förhållanden. Det åligger också socialnämnden att sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver.

Ungdomars förhållanden har vidare uppmärksammats inom en rad olika statliga myndigheter, såsom statens ungdomsråd, delegationen för social forskning och brottsförebyggande rådet. En närmare redovisning för detta arbete har lämnats i betänkandets recitdel (s. 7–8). Här kan särskilt nämnas socialstyrelsens arbete med att ta fram kunskaps- och planeringsunderlag för att underlätta kommunernas arbete med ungdomsfrågor.

Utskottet vill vidare erinra om den av regeringen nyligen tillsatta barn- och ungdomsdelegationen som bl. a. skall samordna olika insatser för barn och ungdom och ta mera övergripande initiativ. Frågan om ett åtgärdsprogram för att förbättra ungdomens situation ligger enligt utskottets mening inom ramen för delegationens uppdrag.

Barn- och ungdomsdelegationen tillkallades i december 1982 för att under statsministerns ledning vara ett rådgivande och samordnande organ för barn- och ungdomsfrågor inom regeringskansliet. Delegationen skall inte lägga fram egna förslag utan dess arbete återspeglas direkt i regeringens politik på barn- och ungdomsområdet. Delegationen skall ha nära kontakt med myndigheter, organisationer, kommittéer m. fl. som har ansvar för och arbetar med barn- och ungdomsfrågor. I december 1983 avlämnade delegationen en promemoria där man redogjorde för de viktigaste initiativen som

tagits på barn- och ungdomsområdet under det gångna året. Av promemorian framgår bl. a. följande.

Regeringen tillsatte i juni 1983 en särskild arbetsgrupp under barn- och ungdomsdelegationen som har till uppgift att stimulera och ge stöd till olika ungdomsprojekt. Arbetsgruppen disponerar 20 milj. kr. att fördela till projekt som skapar meningsfulla arbeten. Under det senaste året har runt om i landet ungdomar själva tagit initiativ till olika projekt för att skaffa arbete.

För att sprida informationen om framgångsrika projekt kommer arbetsgruppen under hösten 1984 att publicera en bok med exempel hämtade från olika verksamheter som beviljats bidrag. Boken kommer även att ta upp de allmänna erfarenheter arbetet med fördelningen av projektmedel gett.

Delegationen kommer också tillsammans med bl. a. skolöverstyrelsen att sammanställa en bok med exempel på hur barn och ungdomar kan få inflytande över och ta ansvar för de verksamheter de kommer i direkt kontakt med i sin omgivning. Exempel kan hämtas från förskolan, skolan, olika fritidsverksamheter, kulturaktiviteter, föreningslivet, det egna bostadsområdet etc.

Den tidigare nämnda demokratiberedningen skall studera hur kommuner och landstingskommuner kan stimuleras att pröva olika former av brukarinflytande och brukarmedverkan. Försöksverksamhet kommer att initieras i ett antal kommuner på områden som berör barn och ungdom. Barn- och ungdomsdelegationen kommer att nära följa arbetet på detta område.

Regeringen tillsatte vidare i september 1983 en arbetsgrupp för utvecklingsarbete vid fritidsgårdar. Bidrag utgår till verksamheten ur allmänna arvsfonden med 30 milj. kr. under en försöksperiod på tre år.

Utvecklingsarbetet kommer att ta sikte på att utveckla nytt innehåll, nya arbetsmetoder och nya verksamhetsformer som syftar till att skapa attraktiva alternativ till de kommersiella ungdomsmiljöerna. Olika former av kulturmedverkan skall prövas. Utvecklingen med föreningsdrivna fritidsgårdar skall stödjas. Ungdomarnas inflytande över verksamheten skall uppmuntras. Nya former för utnyttjandet av fritidsgårdarnas lokaler skall prövas bl. a. genom samverkan med skolans SIA-verksamhet. Barn- och ungdomsdelegationen är representerad i arbetsgruppen och följer därmed arbetet.

En arbetsgrupp kommer att tillsättas inom socialdepartementet med medverkan av riksidrottsförbundet för att genomföra försöksverksamhet med syfte att demokratisera idrotten och minska utslagningen. Den skall också försöka stimulera flickor, handikappade ungdomar och invandrarungdomar att i ökad utsträckning delta i idrottsaktiviteter.

Härutöver kan nämnas att statens ungdomsråd begärt medel för att starta försöks- och utvecklingsprojekt i syfte att förbättra barns uppväxtmiljö i enlighet med rapporten Ej till salu i ett begränsat antal försökskommuner där behovet av insatser för att förbättra barns och ungdomars uppväxtvillkor är stort. I ungdomsrådets rapport lämnas olika förslag på hur barn och ungdomar kan delta i samhällsarbetet. Enligt ungdomsrådet bör stöd utgå till

verksamhet som genomförs av lokala barn- och ungdomsorganisationer, folkrörelser, kooperativ osv. Stöd bör inte utgå till projekt som drivs av kommunerna själva. Föredragande statsrådet har tillstyrkt att medel beviljas (prop. 1983/84:100 bil. 10 s. 393).

I budgetpropositionen föreslår utbildningsministern vidare att Riksutställningar, Rikskonserter och Riksteatern beviljas 1 milj. kr. vardera för att öka insatserna för konst, musik och teater i skolorna (s. 388, s. 314 och s. 305).

Med anledning av det internationella världsungdomsåret 1985 har regeringen tillsatt en särskild beredningsgrupp som skall svara för planering, genomförande och uppföljning av olika insatser med anledning av världsungdomsåret. Arbetet kommer i hög utsträckning att inriktas på att öka barns och ungdomars delaktighet, engagemang och egna skapande, där kulturaktiviteter spelar en viktig roll.

Som framgått av den här lämnade redogörelsen har en rad initiativ tagits det senaste året i syfte att förbättra uppväxtvillkoren för barn och ungdomar och öka deras känsla av delaktighet på skilda områden av samhällslivet. Barn- och ungdomsdelegationen som har en samordnande funktion följer arbetet. Utskottet anser mot bakgrund härav inte att det är erforderligt med någon riksdagens åtgärd med anledning av motion 1983/84:1640. Motionen avstyrks således.

Utskottet hemställer

1. beträffande *statsbidragssystem för barnomsorgen*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:2054 yrkandena 5 och 7, motion 1983/84:2078 yrkande 4, motion 1983/84:2109 yrkande 3 delvis, motion 1983/84:2445 yrkande 2 samt motion 1983/84:889,
2. beträffande *medelsanvisningen*
   att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motion 1983/84:2109 yrkande 3 i motsvarande del till *Bidrag till kommunal barnomsorg* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 6 515 000 000 kr.,
3. beträffande *statsbidrag till privata daghem bedrivna i vinstsyfte*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:543 yrkande 1,
4. beträffande *statsbidragens effekter såvitt avser barn med behov av särskilt stöd*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:1630,
5. beträffande *ett temporärt anordningsbidrag*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:2054 yrkande 6,
6. beträffande *principerna för barnomsorgen*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:543 yrkande 2,
7. beträffande *inriktningen av barnomsorgen*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:2109 yrkande 2,
8. beträffande *utredning om obligatorisk förskola*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:1224,

9. beträffande *statsbidrag till fritidshem för utvecklingsstörda*
   att riksdagen med anledning av motion 1983/84:2235 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
10. beträffande *målsättning för utbyggnad av barnomsorgen*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:2054 yrkande 1,
11. beträffande *utbyggnadens inriktning*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:2054 yrkande 2,
12. beträffande *bindande kvalitetsnormer*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:2054 yrkande 3,
13. beträffande *fasta vikarier*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:2054 yrkande 4,
14. beträffande *stödpersonal för barn med särskilda behov*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:2054 yrkande 9,
15. beträffande *tjänsteformer inom barnomsorgen*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:2054 yrkande 8,
16. beträffande *behörighet för personal inom barnomsorgen*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:2057 yrkandena 1 och 2,
17. beträffande *möjlighet till fortbildning*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:2057 yrkande 3,
18. beträffande *information om alternativ barnomsorg*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:633,
19. beträffande *ett samlat program för att förbättra ungdomens situation*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:1640.

5. **F 2. Bidrag till hemspråksträning i förskolan.** Regeringen har under punkt F 2 (s. 94 och 95) föreslagit riksdagen att till Bidrag till hemspråksträning i förskolan för budgetåret 1984/85 anvisa ett förslagsanslag av 32 200 000 kr.

Motion

I motion 1983/84:1211 av Lahja Exner (s) och Margit Sandéhn (s) hemställs

1. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag grundade på betänkandet SOU 1982:43,

2. att riksdagen beslutar som sin mening ge regeringen till känna vad som i övrigt anförts i denna motion rörande språkstödet för invandrar- och minoritetsbarn i förskoleåldern.

Utskottet

Statsbidrag till hemspråksträning för sexåringar inom den kommunala barnomsorgen infördes den 1 juli 1977. Den 1 juli 1979 utvidgades bidraget till att omfatta även femåringar. Kommunerna har emellertid inte någon

lagfäst skyldighet att bedriva hemspråksträning för förskolebarn.

En särskild kommitté (S 1979:03) har sett över frågan om språksituationen för invandrarbarn i förskoleåldern. I sitt slutbetänkande (SOU 1982:43) Språk- och kulturstöd för invandrar- och minoritetsbarn i förskoleåldern har utredningen redovisat förslag till åtgärder som rör verksamheten med hemspråksstöd. Utredningen har föreslagit en lagreglering av hemspråksstödet genom ett tillägg till socialtjänstlagen. Lagförslaget innebär att invandrar- och minoritetsgruppers barn skall garanteras ett hemspråksstöd under viss tid. Utredningen har även föreslagit vissa ändringar i statsbidragsreglerna. I förra årets budgetproposition uppgav socialministern att han inte var beredd att föreslå några förändringar beträffande statsbidraget till hemspråksträning i förskolan.

I *motion 1983/84:1211 av Lahja Exner (s) och Margit Sandéhn (s)* föreslås att riksdagen hos regeringen begär förslag grundade på det ovannämnda betänkandet SOU 1982:43 *(yrkande 1)*. Motionärerna framhåller att barnen i invandrarfamiljer är ytterst beroende av språklig stimulans inom barnomsorg och förskola och att hemspråksträning under ett eller två år inte är tillräckligt för att nå jämställdhet i språklig utveckling inför skolstarten med de barn som har svenska som modersmål. Eftersläpningen i språkutvecklingen ger inlärningssvårigheter i läsämnen långt upp i grundskolan och en osäker grund för inlärning av andra språk. Enligt motionärerna måste därför stödet och stimulansen i barnets första språk sättas in så tidigt som möjligt. Motionärerna anser att riksdagen bör ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om språkstödet till invandrar- och minoritetsbarn i förskoleåldern *(yrkande 2)*.

Betänkandet (SOU 1982:43) Språk- och kulturstöd för invandrarbarn i förskoleåldern övervägs fortfarande inom regeringskansliet. Enligt uppgift från socialdepartementet önskar man bereda ärendet i anslutning till språk- och kulturarvsutredningens (U 1981:04) huvudbetänkande Olika ursprung – gemenskap i Sverige (SOU 1983:57), vilket f. n. remissbehandlas.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att invandrar- och minoritetsbarn i förskoleåldern måste få det stöd och den stimulans i sitt första språk som krävs för att de inte skall få en sämre språklig utveckling än sina jämnåriga. Utskottet anser emellertid att regeringens prövning av utredningsförslaget bör avvaktas innan riksdagen tar ställning till frågan om den närmare utformningen av språkstödet. Motionen avstyrks därför.

Regeringens förslag till medelsanvisning tillstyrks.

Utskottet hemställer

1. beträffande *förslag grundade på betänkandet SOU 1982:43*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:1211 yrkande 1,
2. beträffande *språkstödet för invandrar- och minoritetsbarn i förskoleåldern*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:1211 yrkande 2.

3. beträffande *medelsanvisningen*
att riksdagen till *Bidrag till hemspråksträning i förskolan* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 32 200 000 kr.

6. **F 3. Barnmiljörådet.** Regeringen har under punkt F 3 (s. 96 och 97) föreslagit riksdagen att till Barnmiljörådet för budgetåret 1984/85 anvisa ett förslagsanslag av 2 823 000 kr.

Motion

I motion 1983/84:2240 av Nils Carlshamre m. fl. (m) hemställs, såvitt här är i fråga, att riksdagen vid behandlingen av proposition 1983/84:100 bil. 7 beslutar att anslaget F 3. Barnmiljörådet fr. o. m. budgetåret 1984/85 skall utgå och rådet därmed vara avvecklat (yrkande 1).

Utskottet

Barnmiljörådet, som inrättades den 1 juli 1980, är en central förvaltningsmyndighet med uppgift att handlägga frågor rörande barns miljö och barns säkerhet. Rådet har övertagit de uppgifter som tidigare handlades av socialstyrelsens lekmiljöråd. Enligt den resultatanalys barnmiljörådet redovisat för budgetåret 1982/83 har rådet satsat på information genom skrifter, konferenser, utställningar, seminarier m. m. i frågor rörande barn och trafik, barnolycksfall, barns säkerhet och barns miljö i samarbete med kommunala och statliga organ samt olika organisationer. Rådet medverkar också i ett samarbete med de övriga nordiska länderna i barnsäkerhetsfrågor.

I budgetpropositionen föreslås ett i stort sett oförändrat anslag på 2 823 000 kr. I *motion 1983/84:2240 av Nils Carlshamre m. fl. (m)* yrkas att anslaget skall utgå och att rådet därmed skall upphöra från den 1 juli 1984 *(yrkande 1)*. Motionärerna anser att statsbudgeten inte genom särskilda anslag bör belastas med kostnader för uppgifter som lika väl kan ombesörjas av redan etablerade myndigheter. Barnmiljörådets uppgifter bör enligt motionärerna kunna övertas av socialstyrelsen inom ramen för de resurser som tillförts myndigheten, i den mån de inte kan genomföras decentraliserat genom den kommunala socialtjänstens försorg.

Utskottet har sedan 1978/79 varje år behandlat motionsyrkanden från moderata samlingspartiet om avskaffande av barnmiljörådet resp. det tidigare lekmiljörådet. Förra året avstyrkte utskottet motionen enligt följande.

När frågan senast var aktuell erinrade utskottet (SoU 1981/82:41 s. 24) om tidigare uttalanden om att det inte råder några delade meningar om att man så långt möjligt bör begränsa byråkratin men att utskottet inte ansåg att barnmiljörådet utgör ett lämpligt mål då byråkratin skall angripas. Utskottet erinrade vidare om att barnen är en utsatt grupp och ansåg att rådets

verksamhet måste bedömas med hänsyn härtill. Rådet vill stödja och inspirera barn och föräldrar och motverka det kommersiella tryck som familjen är utsatt för. Barnmiljörådet är numera även ett centralt organ för säkerhetsfrågor bland barn och ungdom. Utskottet vidhöll således sin uppfattning att barnmiljörådet borde finnas kvar och avstyrkte motionsyrkandet.

I den nu aktuella motionen anförs inga nya skäl varför man skulle avskaffa barnmiljörådet. Utskottet får därför hänvisa till riksdagens tidigare ställningstaganden i denna fråga.

Inte heller nu har framkommit några nya argument för ett avskaffande av barnmiljörådet. Utskottet avstyrker motionen.

Utskottet hemställer

att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motion 1983/84:2240 yrkande 1 till *Barnmiljörådet* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 2 823 000 kr.

7. **F 4. Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor.** Regeringen har under punkt F 4 (s. 98 och 99) föreslagit riksdagen att till Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor för budgetåret 1984/85 anvisa ett förslagsanslag av 3 326 000 kr.

Motioner

I motion 1983/84:443 av Margó Ingvardsson m. fl. (vpk) föreslås att riksdagen begär att regeringen utarbetar och framlägger förslag om samhällsstöd till adoptioner.

I motion 1983/84:2259 av Christer Skoog m. fl. (s) hemställs

1. att riksdagen hos regeringen hemställer att regeringen prövar möjligheten att införa ett system som möjliggör begränsning av kostnaderna för adoptivbarn,

2. att riksdagen uttalar sig för att alla adoptioner skall ske via auktoriserade organisationer.

Utskottet

Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA) är sedan den 1 juli 1981 central förvaltningsmyndighet med ansvar för information, tillsyn och kontroll i frågor rörande internationella adoptioner. Den har övertagit de uppgifter som tidigare åvilade socialstyrelsens nämnd för internationella adoptioner och dessutom från socialstyrelsen frågor om auktorisation av organisationer för internationell adoptionshjälp m. m. NIA beslutar också om fördelningen av statsbidrag till sådana organisationer.

I två motioner tas upp frågan om kostnaderna för en internationell adoption, vilka ökat kraftigt under senare år. I båda motionerna nämns som exempel härpå att en adoption från Korea år 1983 kostade drygt 32 000 kr. I

motion 1983/84:443 av Margó Ingvardsson m. fl. (vpk) föreslås att riksdagen begär att regeringen utarbetar och framlägger ett förslag om samhällsstöd till adoptioner. Motionärerna hänvisar till att vid en adoption sparar samhället in kostnaderna för mödrahälsovård och förlossning och att det därför är rimligt att adoptionsföräldrar får motsvarande samhällsstöd. Motionärerna föreslår att stödet konstrueras som ett statligt lån med en bidragsdel liknande konstruktionen av studielån. *Christer Skoog m. fl. (s)* anser i *motion 1983/84:2259* att det är rimligt att begränsa kostnaderna för en adoption till ett basbelopp (i dag 20 300 kr.). Som ett ytterligare argument för samhällsstöd till adoptionskostnaderna anges att samhället i dag ger ekonomiskt stöd till inseminationer med ca 98 % av kostnaderna. Motionärerna vill att regeringen prövar möjligheten att införa ett system som möjliggör begränsning av kostnaderna för adoptivbarn *(yrkande 1)*.

I samma motion anförs vidare att de flesta internationella adoptioner sker genom organisationer som knutit kontakter med "syskonorganisationer" i andra länder. Detta innebär enligt motionärerna att all kontroll om varifrån barnet kommer saknas och att därmed en ökad risk för människohandel föreligger. Motionärerna vill därför att riksdagen skall uttala att alla adoptioner skall ske via auktoriserade organisationer *(yrkande 2)*.

Utskottet behandlade i anslutning till förra årets budgetproposition en motion med förslag om ökat anslag till NIA i syfte att minska kostnaderna för de föräldrar som adopterade barn från utlandet. Utskottet uttalade då att även utskottet ansåg det önskvärt att kostnaderna för att genomföra en internationell adoption hölls nere så att detta inte blev en möjlighet endast för ett fåtal. Utskottet ansåg emellertid att det inte fanns utrymme för att gå utöver den medelsanvisning som föreslagits i propositionen och avstyrkte därför motionsyrkandet (SoU 1982/83:25 s. 23).

I anslutning till budgetpropositionen 1981/82 behandlade utskottet en motion där det begärdes att regler om obligatorisk förmedling genom auktoriserade organisationer skulle skapas i syfte att få en garanti för att adoptionskontakterna gick korrekt till. Utskottet framhöll angelägenheten av att den av motionärerna upptagna frågan skulle få en snabb lösning samt hänvisade till att det inom socialdepartementet påbörjats ett arbete med den av motionärerna efterlysta inriktningen. Med hänsyn till detta arbete skulle något riksdagens initiativ inte vara ägnat att påskynda lösningen av frågan, ansåg utskottet och avstyrkte motionen (SoU 1981/82:41 s. 26).

Det inom socialdepartementet bedrivna arbetet har resulterat i en promemoria (Ds S 1983:14) Internationella adoptioner. I promemorian behandlas frågan om verksamheten med internationell adoptionshjälp och behovet av åtgärder för att motverka olagligt och olämpligt genomförda adoptioner av utländska barn. Där föreslås som huvudregel att en auktoriserad organisation skall medverka vid internationella adoptioner men att privata adoptionskontakter får användas sedan NIA prövat om de är tillförlitliga. Av promemorian framgår f. ö. att andelen adoptioner som skett

utan medverkan av auktoriserad organisation sjunkit från 39 % år 1980 till 22 % år 1982. Promemorian har remissbehandlats och är f. n. föremål för överväganden i regeringskansliet.

Utskottet vill liksom förra året understryka att det är angeläget att kostnaderna för de internationella adoptionerna hålls nere så att inte bara de ekonomiskt starka får råd att adoptera barn från utlandet.

Utskottet är emellertid inte berett att tillstyrka införandet av en lånekonstruktion av det slag som föreslås i motion 1983/84:443. Denna motion avstyrks således.

När det gäller andra sätt att begränsa kostnaderna för de enskilda vill utskottet erinra om regeringskansliets pågående beredning av frågor rörande internationella adoptioner. Utskottet anser sig inte i nuläget kunna förorda något initiativ av riksdagen i syfte att ge ökat ekonomiskt stöd för denna verksamhet. Utskottet utgår från att regeringen vid sin beredning beaktar vilka möjligheter som finns att få en bättre kontroll över kostnadsutvecklingen. Motion 1983/84:2259 avstyrks därför såvitt nu är i fråga (yrkande 1).

Beträffande yrkande 2 i motionen vill utskottet betona att olagligt och olämpligt genomförda adoptioner så långt möjligt måste förhindras. Regeringens överväganden bör dock avvaktas innan riksdagen tar ställning till den principiella lösningen av dessa frågor. Yrkande 2 i motion 1983/84:2259 avstyrks därför.

Utskottet har ingen erinran mot den föreslagna medelsanvisningen.

Utskottet hemställer

1. beträffande *statligt lån till adoptioner*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:443,
2. beträffande *begränsning av kostnaderna för adoptioner*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:2259 yrkande 1,
3. beträffande *adoptioner via auktoriserade organisationer*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:2259 yrkande 2,
4. beträffande *medelsanvisningen*
   att riksdagen till *Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 3 326 000 kr.

Stockholm den 20 mars 1984

På socialutskottets vägnar
INGEMAR ELIASSON

Närvarande: Ingemar Eliasson (fp), Evert Svensson (s), Kjell Nilsson (s), Blenda Littmarck (m), Lilly Bergander (s), Ann-Cathrine Haglund (m), Maria Lagergren (s), Anita Persson (s), Ingvar Eriksson (m), Inga Lantz (vpk), Rosa Östh (c), Aina Westin (s), Bo Arvidson (m), Karin Israelsson (c) och Yvonne Sandberg-Fries (s).

Reservationer

Vid 4. **F 1. Bidrag till kommunal barnomsorg**

Statsbidragssystem för barnomsorgen m. m. (mom. 1 och 2 i hemställan)

1. av Blenda Littmarck, Ann-Cathrine Haglund, Ingvar Eriksson och Bo Arvidson (alla m) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 12 som börjar med "Det statsbidragssystem" och slutar med "samt 889" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med vad som anförs i motion 1983/84:2445 (yrkande 2) att ett statsbidragssystem för barnomsorgen måste uppfylla följande krav:

- kommunal daghemsverksamhet får inte gynnas på bekostnad av enskilda alternativ och familjedaghem
- deltidsförskolan skall berättiga till motsvarande statsbidrag som heltidsförskola
- lång daghemsvistelse får inte leda till ett oproportionerligt stort statsbidrag jämfört med kortare vistelsetider
- anslagsutrymme måste medges för vårdnadsersättning.

De statsbidragsregler som antogs av riksdagen i december 1983 brister i samtliga dessa avseenden. Utskottet anser därför att riksdagen hos regeringen bör begära förslag till nya statsbidragsregler som uppfyller de krav som här räknats upp. Kommunerna bör dessutom ha möjlighet att komplettera barnomsorgsutbudet med entreprenadförfarande. Utskottet tillstyrker således motion 1983/84:2445 yrkande 2. Med hänsyn till det anförda saknar utskottet anledning att gå in på de bidragssystem som föreslås i motionerna 1983/84:2054 yrkandena 5 och 7, 2078 yrkande 4, 2109 yrkande 3 i motsvarande del samt 889. De nu nämnda motionerna avstyrks.

dels att utskottet under mom. 1 bort hemställa

1. beträffande *statsbidragssystem för barnomsorgen*
   att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2445 yrkande 2 och med avslag på motion 1983/84:2054 yrkande 5 och yrkande 7, motion 1983/84:2078 yrkande 4, motion 1983/84:2109 yrkande 3 delvis samt motion 1983/84:889 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

2. av Rosa Östh (c) och Karin Israelsson (c) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 12 med "Det statsbidragssystem" och slutar med "tillstyrks" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med vad som anförs i motion 1983/84:2109 (yrkande 3) att ett bidragssystem för barnomsorgen bör vara regionalt

rättvist och lättöverskådligt. Vidare skall det ge möjlighet till flexibilitet och lokala anpassningar samt utrymme för personliga initiativ och föräldraledda verksamhetsformer. Det statsbidragssystem som bäst svarar mot angivna syften och som ger kommunerna så stor frihet som möjligt att utnyttja sina resurser är ett statsbidrag som utgår med viss procent av kommunernas bruttokostnader.

I enlighet med det anförda bör enligt utskottets mening statsbidrag utgå till kommunerna med 40 % av kommunens bruttokostnader för barnomsorgen (exkl. administrationsutgifter), varvid kostnaderna för daghem, fritidshem, kommunala familjedaghem, deltidsförskolor och öppna förskolor bör inräknas i bidragsunderlaget i enlighet med vad som anförts i proposition 1980/81:205 om förenklade statliga regler inom barnomsorgen.

Särskilda begränsningar när det gäller vistelsetider m. m. behöver i sådant fall inte uppställas. Utskottet har inte heller anledning att gå in på övriga frågor rörande beräkning av statsbidrag m. m. vid andra bidragssystem.

Om förslaget antas innebär det en besparing i statens utgifter på nära 600 milj. kr. Anslaget bör därför minskas med motsvarande belopp.

Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet motion 1983/84:2109 yrkande 3 och avstyrker propositionens förslag till medelsanvisning samt motionerna 1983/84:2054 yrkandena 5 och 7, 2078 yrkande 4, 2445 yrkande 2 samt 889.

dels att utskottet under mom. 1 och 2 bort hemställa

1. beträffande *statsbidragssystem för barnomsorgen*
   att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2109 yrkande 3 delvis och med avslag på motion 1983/84:2054 yrkandena 5 och 7, motion 1983/84:2078 yrkande 4, motion 1983/84:2445 yrkande 2 samt motion 1983/84:889 beslutar anta de riktlinjer för statsbidrag till barnomsorgen som beslutades av riksdagen hösten 1981,
2. beträffande *medelsanvisningen*
   att riksdagen med anledning av regeringens förslag och med bifall till motion 1983/84:2109 yrkande 3 i motsvarande del till *Bidrag till kommunal barnomsorg* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 5 915 000 000 kr.

3. av Ingemar Eliasson (fp) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 12 med "Det statsbidragssystem" och slutar med "samt 889" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att det statsbidragssystem som antogs av riksdagen i december 1983 har stora svagheter dels genom att bestämmelserna tvingar fram långa vistelsetider, dels genom att enskilda förskolor missgynnas. Statsbidragssystemet bör därför reformeras. Utskottet anser i likhet med vad som anförs i motion 1983/84:2078 (yrkande 4) att det är dags att anförtro

kommunerna ett större ansvar för dimensionering och drift av barnomsorgen. Statens bidrag till barnomsorgen bör därför på sikt utgå med ett visst belopp per barn i förskoleåldern i kommunen. Inom denna ram bör de förtroendevalda i kommunen anförtros att fördela medlen efter de behov som finns i resp. kommun. Vad utskottet nu anfört bör ges regeringen till känna. Det sagda innebär att utskottet avstyrker motionerna 1983/84:2054 yrkandena 5 och 7, 2109 yrkande 3, 2445 yrkande 2 samt 889.

dels att utskottet under mom. 1 bort hemställa

1. beträffande *statsbidragssystem för barnomsorgen*
att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2078 yrkande 4 och med avslag på motion 1983/84:2054 yrkandena 5 och 7, motion 1983/84:2109 yrkande 3 delvis, motion 2445 yrkande 2 samt motion 1983/84:889 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

4. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 12 med "Det statsbidragssystem" och slutar med "samt 889" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening bör statsbidraget till barnomsorgen utformas så att det blir en verklig stimulans för kommunerna att bygga ut verksamheten. Bidragskonstruktionen bör vidare vara sådan att den gynnar en kvalitativt bra barnomsorg. Utskottet anser därför att statsbidraget bör kopplas ihop med bindande miniminormer för personaltäthet, ytnormer och barngruppstorlekar. För att säkra den kvantitativa utbyggnaden av barnomsorgen bör ett driftbidrag utgå med 75 % av de faktiska driftkostnaderna och på så sätt täcka personalkostnaderna. Genom att ytterligare höja barnomsorgsavgiften med 0,75 procentenheter kan driftbidraget finansieras. Barnomsorgsavgiften bör alltså höjas till 2,95 %.

Utskottet tillstyrker således motion 1983/84:2054 yrkandena 5 och 7. Till frågan om ett temporärt anordningsbidrag, bindande kvalitetsnormer och bidrag till insatser för barn med behov av särskilt stöd återkommer utskottet i det följande.

Med hänsyn till detta ställningstagande har utskottet ingen anledning att gå in på motionerna 1983/84:2078 yrkande 4, 2109 yrkande 3, 2445 yrkande 2 och 889, som därför avstyrks.

dels att utskottet under mom. 1 bort hemställa

1. beträffande *statsbidragssystem för barnomsorgen*
att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2054 yrkandena 5 och 7 och med avslag på motion 1983/84:2078 yrkande 4, motion 1983/84:2109 yrkande 3 delvis, motion 1983/84:2445 yrkande 2 samt motion 1983/84:889 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Statsbidrag till privata daghem bedrivna i vinstsyfte (motiveringen till mom. 3 i hemställan)

5. av Ingemar Eliasson (fp), Blenda Littmarck (m), Ann-Cathrine Haglund (m), Ingvar Eriksson (m), Rosa Östh (c), Bo Arvidson (m) och Karin Israelsson (c) som anser

att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 12 med "Utskottet delar" och slutar på s. 13 med "riksdagens sida" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar inte den uppfattning som kommit till uttryck i motionen.

Ett temporärt anordningsbidrag (mom. 5 i hemställan)

6. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 13 med "Utskottet behandlade" och slutar på s. 14 med "(yrkande 6)" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser liksom motionärerna att ett anordningsbidrag bör inrättas t. v. för att åtminstone infria utbyggnadslöftena i 1976 års riksdagsbeslut om utbyggnad av barnomsorgen. Bidraget bör utgå med 20 % av kommunernas investeringskostnader för de ca 60 000 platser i daghem och fritidshem som återstår innan utbyggnadsplanen är förverkligad. Riksdagen bör enligt utskottets mening besluta om inrättandet av ett sådant bidrag.

dels att utskottet under mom. 5 bort hemställa

5. beträffande ett *temporärt anordningsbidrag*

att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2054 yrkande 6 beslutar att inrätta anordningsbidrag inom barnomsorgen i enlighet med vad utskottet anfört,

Inriktningen av barnomsorgen (mom. 7 i hemställan)

7. av Rosa Östh (c) och Karin Israelsson (c) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 15 som börjar med "Med hänsyn härtill" och slutar med "i fråga" bort ha följande lydelse:

Utskottet ser positivt på den försöksverksamhet med annorlunda lösningar inom barnomsorgen som bedrivs. Utskottet vill emellertid ytterligare framhålla vikten av att kommunerna får ökad frihet att utforma verksamheten i daghem och fritidshem. I likhet med vad som anförs i motion 1983/84:2109 (yrkande 2) anser utskottet att den kommunala barnomsorgen skall utgå från barnens behov och förutsättningar. All föräldramedverkan bör uppmuntras och stimuleras. Små daghem i närmiljö liksom öppen förskola och deltidsförskola i det egna bostadsområdet bör eftersträvas. Nya och mindre traditionella former för barnomsorgen måste prövas i högre grad än hittills. Vad utskottet här anfört om inriktningen av barnomsorgen bör riksdagen ge regeringen till känna. Motion 1983/84:543 yrkande 2 avstyrks.

dels att utskottet under mom. 7 bort hemställa

7. beträffande *inriktningen av barnomsorgen*
att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2109 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Målsättning för utbyggnad av barnomsorgen (mom. 10 i hemställan)

8. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 19 som börjar med "Utskottet avstyrkte" och slutar med "(yrkande 1)" bort ha följande lydelse:

Det finns i dag endast ca 150 000 daghemsplatser, 55 000 fritidshemsplatser och 100 000 platser i familjedaghem. 850 000 barn i åldrarna 0–10 år har förvärvsarbetande mödrar. Hundratusentals barn står således utanför den kommunala barnomsorgen, vilket skapar stor otrygghet. Utskottet, som anser att det bör vara lika självklart med en barnomsorgsplats som det är att barn får plats i skolan vid 7 års ålder, vill med anledning av motion 1983/84:2054 yrkande 1 uttala att målsättningen för utbyggnaden av barnomsorgen bör vara att alla barn upp till tolv år skall kunna beredas plats i samhällets barnomsorg. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 10 bort hemställa

10. beträffande *målsättning för utbyggnad av barnomsorgen*
att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2054 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Utbyggnadens inriktning (mom. 11 i hemställan)

9. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 19 som börjar med "Beträffande familjedaghemmens" och slutar med "(yrkande 2)" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med motionärerna att den bästa omsorgsformen för flertalet förskole- och skolbarn är daghem och fritidshem. Utbyggnaden av samhällets barnomsorg bör därför ske i form av daghem och fritidshem. Familjedaghemmen bör endast utgöra ett komplement för barn i speciella situationer. Vad utskottet nu anfört bör i enlighet med motion 1983/84:2054 yrkande 2 ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 11 bort hemställa

11. beträffande *utbyggnadens inriktning*
att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2054 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Bindande kvalitetsnormer (mom. 12 i hemställan)

10. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 19 med "Utskottet vidhåller sitt" och slutar med "(3a, b och c)" bort ha följande lydelse:

Utskottet kan inte godta att kvalitetskraven på barnomsorgen sänks. För att kvaliteten inom barnomsorgen skall kunna upprätthållas och utvecklas måste det införas bindande miniminormer i fråga om barngruppernas storlek och personaltätheten. Ytnormer måste bibehållas. För åldersgrupperna 3–12 år inom förskolan och fritidshemmen bör grupperna inte vara större än 15 barn. För de s. k. småbarnsgrupperna, i åldrarna upp till 3 år, bör antalet inte överstiga 10 barn. När det gäller s. k. utvidgad syskongrupp, barn från 0,5 till 12 år bör barnantalet vara 12–15, beroende på åldersfördelningen i gruppen. De rekommendationer för personaltäthet som socialstyrelsen utfärdat bör gälla. Det innebär 0,40 personal per barn i åldrarna 0,5–3 år, 0,20 i åldrarna 3–7år och 0,17 i åldrarna 7–12 år. Ytnormen måste bibehållas och fastställas till 9,0–9,5 m^2 per plats, med vissa möjligheter till dispens så att kravet kan sänkas till 7,0–7,5 m^2 om det i övrigt finns goda planlösningar som kompenserar den minskade ytan.

Utskottet tillstyrker således motion 1983/84:2054 yrkande 3.

dels att utskottet under mom. 12 bort hemställa

12. beträffande *bindande kvalitetsnormer*

att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2054 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Fasta vikarier (mom. 13 i hemställan)

11. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 19 som börjar med "Yrkandet om" och slutar med "avstyrks således" bort ha följande lydelse:

För att så långt möjligt få utbildade och erfarna vikarier inom barnomsorgen anser utskottet att ett system med fasta vikarier i en personalpool, knutna till speciella barnstugor bör införas. En lämplig dimensionering av en sådan vikariepool är en vikarie på fem anställda. Det sagda innebär att utskottet tillstyrker motion 1983/84:2054 yrkande 4.

dels att utskottet under mom. 13 bort hemställa

13. beträffande *fasta vikarier*

att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2054 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Stödpersonal för barn med särskilda behov (mom. 14 i hemställan)

12. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 19 med "Beträffande bidragen" och slutar på s. 20 med "(yrkande 9)" bort ha följande lydelse:

Beträffande bidragen till barn med behov av särskilt stöd anser utskottet att de regler som riksdagen antog i december inte går tillräckligt långt. Det räcker inte med ett schablonmässigt bidrag utan stödet bör enligt utskottets mening täcka de verkliga kostnaderna. Utskottet tillstyrker därför det förslag som läggs fram i motion 1983/84:2054 yrkande 9 och som innebär att när ett daghem eller fritidshem får barn med behov av extra stöd och stimulans skall statsbidrag utgå för den extra personalförstärkning som behövs för att tillgodose barnens behov. Bidraget skall utgå i efterskott för hela den faktiska kostnad kommunen haft för denna stödpersonal. Vad utskottet här uttalat bör i enlighet med motionen ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 14 bort hemställa

14. beträffande *stödpersonal för barn med särskilda behov*
att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2054 yrkande 9 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Tjänsteformer inom barnomsorgen (mom. 15 i hemställan)

13. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 20 som börjar med "Yrkandet om" och slutar med "(yrkande 8)" bort ha följande lydelse:

Socialstyrelsen har i sin rapport Utvecklingsplan för barnomsorgen, redovisad i regeringens skrivelse 1982/83:34, beträffande personalen inom barnomsorgen framhållit att det är angeläget med en enhetlig yrkeskär och att alla anställda borde ha en likvärdig grundutbildning. Även utskottet anser att det med förskolans arbetssätt endast finns fog för en personalgrupp. Utskottet delar alltså uppfattningen i motion 1983/84:2054 yrkande 8 att uppdelningen i barnskötar- och förskollärartjänster på sikt bör avskaffas och ersättas av en tjänsteform benämnd förskollärare. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 15 bort hemställa

15. beträffande *tjänsteformer inom barnomsorgen*
att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2054 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Behörighet för personal inom barnomsorgen (mom. 16 i hemställan)

14. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 20 som börjar med " När det gäller" och slutar med "yrkandena 1 och 2" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att det är ytterst väsentligt att personalen inom barnomsorgen är utbildad för sin uppgift. Enligt utskottets mening bör det ankomma på regeringen att lämna förslag till riksdagen som innebär att regler för allmän behörighet för personalen inom barnomsorgen införs. Regeringen bör även vidta åtgärder i syfte att bereda redan anställd personal som saknar formell behörighet möjlighet att med bevarad lön erhålla sådan behörighet. Vad utskottet nu anfört bör, i enlighet med motion 1983/84:2057 yrkandena 1 och 2, ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 16 bort hemställa

16. beträffande *behörighet för personal inom barnomsorgen*
att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2057 yrkandena 1 och 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Möjlighet till fortbildning (mom. 17 i hemställan)

15. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 20 med "Motionsyrkandet om" och slutar på s. 21 med "den aktuella motionen" bort ha följande lydelse:

När det gäller fortbildningen vill utskottet här åter understryka vad utskottet tidigare uttalat om vikten av att barnomsorgspersonalen får möjlighet till fortbildning. Utskottet vill även hänvisa till att socialstyrelsen i sin rapport Utvecklingsplan för barnomsorgen funnit starka skäl för att en kraftig satsning på fortbildning för barnomsorgens personal bör göras under 1980-talet. Mot den nu angivna bakgrunden vill utskottet, med bifall till motion 1983/84:2057 yrkande 3, uttala att kommunerna bör bereda barnomsorgspersonalen möjlighet till fortbildning motsvarande 30 timmar per år. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 17 bort hemställa

17. beträffande *möjlighet till fortbildning*
att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2057 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Ett samlat program för att förbättra ungdomens situation (mom. 19 i hemställan)

16. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 25 som börjar med "Som framgått" och slutar med "avstyrks således" bort ha följande lydelse:

Man kan således konstatera att ungdomsfrågorna är föremål för uppmärksamhet på olika håll. Bilden är emellertid splittrad. Det krävs ett samlat politiskt grepp från riksdag och regering angående barns och ungdomars villkor i samhället. Utskottet ansluter sig därför till förslaget i motion 1983/84:1640 om ett samlat program för att förbättra barns och ungdomars förhållanden. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 19 bort hemställa

19. beträffande *ett samlat program för att förbättra ungdomens situation*

att riksdagen med bifall till motion 1983/84:1640 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Vid 6. **F 3. Barnmiljörådet**

17. av Blenda Littmarck, Ann-Cathrine Haglund, Ingvar Eriksson och Bo Arvidson (alla m) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 28 med "Utskottet har sedan" och slutar på s. 29 med "avstyrker motionen" bort ha följande lydelse:

Även utskottet anser att statsbudgeten inte genom särskilda anslag bör belastas med kostnader för uppgifter som lika väl kan ombesörjas av redan etablerade myndigheter. Utskottet delar således den av motionärerna anförda uppfattningen och tillstyrker motionen.

dels att utskottet bort hemställa

att riksdagen med avslag på regeringens förslag och med bifall till motion 1983/84:2240 yrkande 1 beslutar att inte anvisa några medel till Barnmiljörådet fr. o. m. budgetåret 1984/85.

Vid 7. **F 4. Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor**

Statligt lån till adoptioner (mom. 1 i hemställan)

18. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 31 som börjar med "Utskottet är emellertid" och slutar med "avstyrks således" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser därför att familjer som önskar adoptera barn bör erbjudas

någon form av statligt lån till adoptionskostnaderna. Den lånekonstruktion som föreslås i motion 1983/84:443 är enligt utskottets mening en lämplig låneform. Utskottet tillstyrker således motion 1983/84:443.

dels att utskottet under mom. 1 bort hemställa

1. beträffande *statligt lån till adoptioner*
att riksdagen med bifall till motion 1983/84:443 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Särskilt yttrande

beträffande *utredning om obligatorisk förskola* av Ingemar Eliasson (fp) som anför:

Jag delar utskottets mening att den modell som skisseras i motion 1983/84:1224 inte kan läggas till grund för expansion av förskolan i vårt land. Det är emellertid angeläget att förskolan byggs ut. Också de barn vars föräldrar inte efterfrågar plats inom barnomsorgen bör ges tillgång till den pedagogiska stimulans och sociala fostran som förskolan kan ge. Det är en viktig rättvisefråga. De ideella organisationernas intresse att medverka till en utbyggnad av förskolan bör särskilt beaktas i det sammanhanget.

Innehållsförteckning

Sammanfattning ... 1
Socialdepartementet m. m. ... 2
A 1. Socialdepartementet ... 2
A 2. Kommittéer m. m. ... 2
A 3. Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet ... 2
Motioner ... 2
Utskottet ... 3
A 4. Extra utgifter ... 7
A 5. Vissa byggnadsarbeten m. m. inom socialdepartementets verksamhetsområde ... 7
Omsorg om barn och ungdom ... 7
F 1. Bidrag till kommunal barnomsorg ... 7
Motioner ... 7
Utskottet ... 10
Inledning ... 10
Statsbidragssystem för barnomsorgen ... 10
Vissa andra statsbidragsfrågor ... 12
Inriktningen av barnomsorgen ... 14
Fritidshem för psykiskt utvecklingsstörda ... 15
Kvalitetsnormer m. m. inom barnomsorgen ... 19
Personalutbildning ... 20
Alternativ barnomsorg ... 21
Allmänt om omsorgen om barn och ungdom ... 23
Utskottets hemställan ... 25
F 2. Bidrag till hemspråksträning i förskolan ... 26
Motion ... 26
Utskottet ... 26
Utskottets hemställan ... 27
F 3. Barnmiljörådet ... 28
Motion ... 28
Utskottet ... 28
F 4. Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor ... 29
Motioner ... 29
Utskottet ... 29
Utskottets hemställan ... 31
Reservationer ... 32
1. Statsbidragssystem för barnomsorgen m. m. (mom. 1 och 2 i hemställan) av m ... 32
2. Statsbidragssystem för barnomsorgen m. m. (mom. 1 och 2 i hemställan) av c ... 32
3. Statsbidragssystem för barnomsorgen m. m. (mom. 1 och 2 i hemställan) av fp ... 33

4. Statsbidragssystem för barnomsorgen m. m. (mom. 1 och 2 i hemställan) av vpk 34
5. Statsbidrag till privata daghem bedrivna i vinstsyfte (motiveringen till mom. 3 i hemställan) av fp, m och c 35
6. Ett temporärt anordningsbidrag (mom. 5 i hemställan) av vpk .. 35
7. Inriktningen av barnomsorgen (mom. 7 i hemställan) av c 35
8. Målsättning för utbyggnad av barnomsorgen (mom. 10 i hemställan) av vpk 36
9. Utbyggnadens inriktning (mom. 11 i hemställan) av vpk 36
10. Bindande kvalitetsnormer (mom. 12 i hemställan) av vpk 37
11. Fasta vikarier (mom. 13 i hemställan) av vpk 37
12. Stödpersonal för barn med särskilda behov (mom. 14 i hemställan) av vpk 38
13. Tjänsteformer inom barnomsorgen (mom. 15 i hemställan) av vpk 38
14. Behörighet för personal inom barnomsorgen (mom. 16 i hemställan) av vpk 39
15. Möjlighet till fortbildning (mom. 17 i hemställan) av vpk 39
16. Ett samlat program för att förbättra ungdomens situation (mom. 19 i hemställan) av vpk 40
17. Barnmiljörådet av m 40
18. Statligt lån till adoptioner (mom. 1 i hemställan) av vpk 40
Särskilt yttrande beträffande utredning om obligatorisk förskola av fp 41

minab/gotab 78231 Stockholm 1984